

Vergaderjaar 2010–2011

22 112

Nieuwe Commissievoorstellen en initiatieven van de lidstaten van de Europese Unie

Nr. 1113

VERSLAG VAN EEN NOTAOVERLEG

Vastgesteld 16 december 2010

De vaste commissie voor Europese Zaken¹, de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken², de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken³, de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties⁴, de vaste commissie voor Defensie⁵, de vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie⁶, de vaste commissie voor Financiën⁷, de algemene commissie voor Jeugdzorg⁸, de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap⁹, de commissie voor de Rijksuitgaven¹⁰, de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid¹¹, de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport¹², de algemene commissie voor Immigratie en Asiel¹³, de vaste commissie voor Infrastructuur en Milieu¹⁴ en de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie¹⁵ hebben op 13 december 2010 overleg gevoerd met staatssecretaris Knapen van Buitenlandse Zaken over **het Wetgevings- en Werkprogramma van de Europese Commissie voor 2011**.

Van het overleg brengen de commissies bijgaand stenografisch verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Verburg

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Albayrak

De voorzitter van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken,
Dijksma

De voorzitter van de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties,
Van der Burg

De voorzitter van de vaste commissie voor Defensie,
Van Beek

De voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie,
Van der Ham

De voorzitter van de vaste commissie voor Financiën,
Dezentjé Hamming-Bluemink

De voorzitter van de algemene commissie voor Jeugdzorg,
Arib

De voorzitter van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap,
Van Bochove

De voorzitter van de commissie voor de Rijksuitgaven,
Van Gerven

De voorzitter van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkge-
legenheid,
Van Gent

De voorzitter van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en
Sport,
Smeets

De voorzitter van de algemene commissie voor Immigratie en Asiel,
Brinkman

De voorzitter van de vaste commissie voor Infrastructuur en Milieu,
Snijder-Hazelhoff

De voorzitter van de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie,
De Roon

De griffier van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Nijssen

Stenografisch verslag van een notaoverleg van de vaste commissie voor Europese Zaken, de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken, de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties, de vaste commissie voor Defensie, de vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, de vaste commissie voor Financiën, de algemene commissie voor Jeugdzorg, de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de commissie voor de Rijksuitgaven, de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de algemene commissie voor Immigratie en Asiel, de vaste commissie voor Infrastructuur en Milieu en de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie

Maandag 13 december 2010
Aanvang 17.30 uur

Voorzitter: Verburg

Aanwezig zijn 8 leden, te weten:

Albayrak, Van Bommel, Bontes, Ten Broeke, Grashoff, Ormel, Schouw en Verburg,

en staatssecretaris Knapen van Buitenlandse Zaken, die is vergezeld van enige ambtenaren van zijn ministerie.

Aan de orde is de behandeling van:

- **het Wetgevings- en Werkprogramma van de Europese Commissie voor 2011 (2010Z15415);**
- **de brief van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken d.d. 30 november 2010 met de kabinetsreactie op het werkprogramma van de Europese Commissie voor 2011 (22 112, nr. 1103);**
- **de brief van de voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken over prioritaire voorstellen Tweede Kamer uit WWP 2011 (2010Z18893).**

De **voorzitter**: Ik open de vergadering van dit notaoverleg en heet iedereen van harte welkom, zowel de vertegenwoordigers van de fractie als de staatssecretaris met zijn ondersteuning, het publiek in de zaal en de mensen die meeluisteren. Er is een spreekijdverdeling gemaakt, maar de leden hoeven die tijd niet vol te maken. Het is wel een maximumtijd. Ik meld ook maar dat de eindtijd half negen is en dat er weinig bezwaar zal zijn als dit overleg iets eerder afgerond zou kunnen worden. Het woord is allereerst aan de heer Schouw. Hij heeft vijf minuten spreektijd.

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Ik zal proberen het kort te houden. Heel veel zaken met betrekking tot het werkprogramma vallen op een heel logische plek bij elkaar. Het werkprogramma heeft een grote verscheidenheid aan plannen. Dat is goed. In zijn algemeenheid wordt vaak gezegd dat de Europese Commissie een soort papieren machine is, maar wat wij vandaag voor ons zien, zijn heel veel concrete voorstellen die hopelijk volgend jaar tot een goed einde worden gebracht. Vorig jaar heeft de Kamer 90 van de 250 voorstellen als prioritair bestempeld. Dat is nogal wat. Deze keer gaan we er wat effectiever mee om, want nu beschouwen wij een stuk of 50 voorstellen als prioritair. Dat is een compliment aan ons allen. De manier waarop het proces hier in dit huis is verlopen, met de verschillende commissies en het overzicht, is ook goed.

Voor D66 is een heel erg belangrijk thema de good governance. Daar probeer ik eigenlijk een aantal thema's in onder te brengen. Dat zijn er drie. Dat is ten eerste een sterke eurozone. Volgens mij is dat in politiek en economisch opzicht essentieel voor de toekomst van Europa, maar ook voor Nederland als belangrijk exportland. Veel voorstellen die in het werkprogramma staan, gaan daar ook over. Daar zijn wij dus blij mee en daar herkennen wij ons in.

Ik noem als tweede prioritair thema rondom good governance de Europese ruimte voor vrijheid, veiligheid en recht. Ook daar wordt het komend jaar keihard aan gewerkt. Wij hopen ook dat de regering de prioriteiten die daarin staan, deelt.

Een derde thema onder good governance is modernisering van de EU-begroting, waardoor de EU meer gaat investeren in innovatie en duurzaamheid. Ook daar wordt eigenlijk dwars door alle politieke partijen heen prioriteit aan gegeven. Dat geldt ook voor het kabinet. We moeten maar eens kijken hoe ver we daarmee kunnen komen, ook in relatie tot de andere Europese landen.

Er zijn nog een paar kwesties die ik hierbij ook aan de orde wil stellen. Dat is toch een beetje naar aanleiding van het belangwekkende WRR-rapport met betrekking tot het buitenland. Hoe zal het kabinet zich opstellen in Europa? Ik pak even het thema uit het WRR-rapport: van fragmentatie naar strategie. Dat vind ik wel een mooie metafoer, een mooie manier van denken: dus niet meer op basis van dossiers maar echt veel gericht en strategisch ernaar kijken. Is het kabinet het eens met die constatering uit het WRR-rapport en hoe gaat het daaraan handen en voeten geven? Het is mooi om te praten over een werkprogramma, maar wij vinden het ook belangrijk om de besluitvorming in Europa te controleren op de manier waarop die wordt geïmplementeerd. Plannen maken is mooi, maar uitvoeren is beter. En bij die implementatie gaat het vooral om de effectiviteit en impact assessments. Wil de regering daar ook aandacht aan geven?

De derde kwestie is asiel en migratie. Daarover wordt op dit moment in Nederland natuurlijk een verhit debat gevoerd, en daar zijn we nog lang niet vanaf. Wij willen de regering vragen om heel spoedig Europa te stimuleren om te komen met wetgeving rondom een gezamenlijk asiel- en migratiebeleid. Dat is een weg die mijn fractie heel erg belangrijk vindt. Wij vinden ook dat wij daar over een jaar of twee concrete maatregelen van Europa zouden moeten zien.

Mijn vierde punt heeft betrekking op het volgende. Wetgeving is heel erg mooi, maar hoe zit het met het draagvlak voor het Europese project onder de Europese bevolking? Daar kun je heel lang over speculeren bij een goed glas wijn of een glaasje water, maar zijn er nu concrete acties, is er een actieprogramma? Heeft de Nederlandse regering een bepaalde filosofie om het draagvlak voor het Europese project in Nederland te vergroten en heeft zij ook plannen om die filosofie ook over te brengen aan de Europese collega's? Ik vraag daar graag aandacht voor.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Ten Broeke. Hij heeft twaalf minuten spreektijd tot zijn beschikking.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Voorzitter. Ondanks uw inleidende woorden en het gevoel dat misschien bij de collega's zou kunnen bestaan, wil ik opmerken dat ik dit een van de belangrijkste overleggen vind in het kader van de Europese Commissie en het overleg met de regering. Dit is namelijk precies waar het om zou moeten gaan. Dit is het moment, een jaar van tevoren, om duidelijk te maken waar wij wensen dat de Nederlandse regering haar stellingen bekleedt. En hier kunnen wij ook zelf aangeven op welke punten wij vinden dat de Europese Commissie nog moet worden beïnvloed.

Een deel van het probleem van het Nederlandse draagvlak heeft naar mijn smaak vooral te maken met die 40 à 50 jaar die wij achter de rug hebben, waarin een verstikkende consensus over alles wat er uit Europa kwam – lees: alles wat van de Commissie kwam – altijd maar hier werd afgestempeld of zelfs dat niet eens. En dat moeten wij dus niet meer doen. Dat betekent dat wij dit overleg vandaag dus ook serieus moeten nemen. Ik zeg niet dat iemand dat niet zou doen, maar het betekent wel dat ik wil proberen om in de mij toegemeten tijd alle voorstellen te behandelen.

In het regeerakkoord staat dat Europa essentieel is voor onze vrijheid, onze veiligheid en onze welvaart. Dat vind ik een soort van meetlat waarlangs je zou kunnen beoordelen wat er uit Brussel komt. Het is een soort abstracte meetlat. Maakt Europa het voor Nederlanders veiliger, maakt Europa het voor Europeanen veiliger? Maakt Europa ons vrijer en maakt Europa ons welvarender? Als de antwoorden daarop «ja» zijn, dan mag je gevoeglijk aannemen dat het ook subsidiair is et cetera. Dat is niet altijd zo, wij moeten er nog wel even naar kijken, maar ik vind dit een mooie meetlat waarlangs je nieuw beleid kunt leggen.

Begin jaren tachtig hadden we de introductie van het Europese interne marktprogramma. Dat vind ik persoonlijk de grootste verworvenheid, misschien wel met de uitbreiding de grootste verworvenheid, van de Europese Unie. Ondertussen zijn we 30 jaar verder. Op dat moment waren we 30 jaar bezig, nu zijn we 30 jaar verder. De Europese Commissie heeft aan oud-commissaris Mario Monti – niet de minste wat mij betreft – gevraagd om 30 jaar later nog eens met een beleidsvisie op de «Single Market Act» te komen. Hij kwam op 27 oktober met 50 nieuwe actiepunten om die interne markt af te maken. Ik zou bijna zeggen «I rest my case». Van een goed functionerende interne markt is derhalve nog steeds geen sprake. Een Europa van de kerntaken betekent in mijn ogen dat heel veel energie van deze Nederlandse regering zou moeten worden gericht op het verbeteren en uitbreiden van de interne markt.

Dan wil ik het vandaag maar eens niet hebben over de dienstenrichtlijn, die ooit door Bolkestein werd voorgesteld, die door de Raad werd omarmd en die door het Europees Parlement kapot werd geamendeerd. Laat ik nu eens een voorbeeld noemen voor de toekomst: het aanleggen van een gasrotonde. Bij de verbeterde interne markt kan Nederland daar zijn voordeel mee doen. Er liggen volop kansen om daar gebruik van te maken. Onderzoek van de Britse Brattle Group wees uit dat plannen van de regering om van Nederland een gasrotonde voor Noordwest-Europa te maken, onze economie de komende jaren 21,4 mld. kunnen opleveren en ruim 13 500 banen rondom 2020. Dat is nog eens een EU 2020-strategie! Daar hebben we niet zo veel woorden voor nodig: gewoon doen! Er zijn natuurlijk kapers op de kust. Daar zal de Nederlandse regering heel alert op moeten zijn. Er staat in het regeerakkoord ook iets over energie. Ik zou daar dus vooral op willen inzetten.

Een ander positief voorbeeld dat wij deze week zagen, is een voorbeeld op het gebied van octrooien. Met een ruime meerderheid van EU-lidstaten wordt er nu eindelijk werk gemaakt van dat slepende octrooidossier. Een kopgroep van achttien landen wil daar nu vaart mee maken. Dit is de eerste keer dat de zogenaamde Enhance Corporation die onder Lissabon mogelijk is geworden, er nota bene op een onderwerp dat al jaren behoort tot het primaire recht van de Europese Unie voor gezorgd heeft dat het slepende dossier misschien nu tot vervolmaking komt. Ik vind het geweldig. Ik heb zelf een vrouw die een bedrijf is begonnen en die daar een aantal patenten heeft. Ik kan u vertellen: je betaalt je helemaal scheel en blauw om dat in Europa elk jaar weer te verlengen. Het is dus uitstekend en heel goed dat dit gebeurt.

Dit zijn dus zaken waar we veel aan hebben. Ik kom zelf uit de regio Twente waarin het bruto regionaal inkomen 10% lager ligt dan in de rest van Nederland. Maar het aantal patenten ligt er 20% hoger. Dat is nu het

type regiobeleid waar wij op moeten inzetten. Dus niet die fietspaden, maar die patenten. Wat mij betreft, moeten wij daarvoor kiezen. Daarom ben ik ook hoopvol voor die regio.

De heer Schouw zei het al: we hebben dit keer 48 voorstellen prioritair verklaard. Verder hebben wij van 10 voorstellen al aangegeven dat wij die willen onderwerpen aan een behandelvoorbehoud. Daarmee neemt de Kamer niet alleen de Europese Commissie maar ook zichzelf serieus. Ik wil een aantal voorstellen langslopen.

Op het gebied van sociale zaken en werkgelegenheid ligt er een wetgevingsvoorstel over gedetacheerde werknemers. Hiermee wordt beoogd, het gemakkelijker te maken om werknemers in een ander EU-land te plaatsen. Dat is vooral van belang voor bedrijven die de grens oversteken. De VVD wil hierbij een subsidiariteitstoets en wil dit voorstel prioritair verklaren. Het is ook iets wat hoog op de ranglijst van die 50 aanbevelingen van de heer Monti staat. Wij vragen dus veel aandacht van de Nederlandse regering daarvoor.

Dan de herziening van de arbeidstijdenrichtlijn. De Commissie wil deze discussie na het mislukken van de vorige poging tot herziening in 2009 opnieuw starten. De Raad en het Parlement kwamen er toen niet uit. Er waren destijds onder andere voorstellen om on-call time – dat is oproepbaar zijn – als werktijd te zien, waardoor bijvoorbeeld artsen en vrachtwagenchauffeurs in de problemen zouden komen. Wij willen dat de Commissie met een helder voorstel komt en dat te ingrijpende voorstellen, zoals de vorige keer aan de orde waren, achterwege blijven. Alleen zaken die echt nodig zijn in het kader van de interne markt en die de interne markt kunnen bespoedigen, moeten nu aan de orde zijn. Dat moet ook de mededeling van de Nederlandse regering aan de Commissie zijn. Daarom moet het wat ons betreft prioritair worden verklaard en komen er een behandelvoorbehoud en een uitgebreide subsidiariteitstoets.

Ik kom te spreken over het wetboek pensioenen en de herziening van de pensioenfondsen. Daarover hebben wij al het nodige gezegd. Beide zijn prioritair en over beide onderwerpen wordt ook het nodige in het stuk van Monti gezegd. De voorstellen zijn essentieel. Daar komen wij ook weer over te spreken in het kader van de financiële discipline in de EU. Ik zag tot mijn genoegen dat ook andere landen nu, als het gaat om hun schuldquote, nadrukkelijker op de pensioenen worden beoordeeld. Daar zullen wij woensdag wellicht nog nader over spreken.

Op het gebied van binnenlandse zaken ligt er het voorstel inzake Initiatives on Smart Borders. Wat ons betreft, wordt hier het zwaartepunt gelegd bij grenscontroles op illegale migratie. De VVD heeft derhalve voorgesteld om dit voorstel prioritair te verklaren. Men begrijpt het al: ook Frontex heeft, wat dat betreft, wederom onze warme aandacht. Nu de regering nog!

Op het gebied van buitenlandse zaken ligt er een initiatief inzake de modernisering van het EU-ontwikkelingsbeleid en het Europees ontwikkelingsfonds. Hierbij wordt het groenboek begrotingssteun meegenomen. 10% van het Nederlandse ontwikkelingsbudget wordt nu via de EU besteed. Daarom is het uitermate belangrijk voor ons dat dit ook veel aandacht krijgt. Ik heb vorige week al het voorbeeld gegeven van een land als Tanzania, dat via de Europese Unie in de komende drie jaar een kleine 450 mln. aan begrotingssteun zal ontvangen. Er is of lijkt echter nog steeds onvoldoende de bereidheid te zijn om Tanzania aan te spreken op terugnameovereenkomsten als het gaat om opgepakte piraten. Het is heel helder en heel duidelijk: wat ons betreft moet daar werk van worden gemaakt.

Over het enlargementpakket zal ik niet te veel zeggen. Daar hebben we lang genoeg over gesproken en bij stilgestaan. Ik wil nog wel iets zeggen over de financiën. Er ligt een voorstel inzake strengten economic governance. Dat is eigenlijk de meest existentiële discussie die op dit

moment in Europa plaatsvindt. Ik denk dan ook dat dit voorstel terecht prioritair wordt verklaard. Dat geldt ook voor alle voorstellen die daaronder liggen. Hadden wij dit drie jaar geleden bij het programma net zo serieus genomen als wij nu doen, dan zouden wij wellicht een deel van de crisis hebben kunnen voorkomen. Dat is misschien wat te veel gevraagd, maar het zou hebben gekund.

Dan immigratie en asiel. De VVD vindt het buitengewoon teleurstellend dat er weinig voorstellen over de aanpassing van wetgeving op het gebied van asiel en migratie in het werkprogramma van de Europese Commissie staan. Wij willen richtlijnen aanpassen, zo staat in het regeerakkoord. Er worden vijf richtlijnen genoemd. Helder moet zijn dat het restrictief, fair en strikt moet zijn, maar het woordje «restrictief» komt er nog steeds niet in voor. Dat betekent dus dat kansarme migranten feitelijk nog altijd worden uitgenodigd om naar Europa te komen. Ik denk dat dit onverstandig is. Dat punt zal veel aandacht van de Nederlandse regering moeten krijgen.

Een volgend gebied is dat van veiligheid en justitie.

De heer **Schouw** (D66): Ik wil nog even een vraag stellen over het punt van asiel en migratie. Mijn insteek is dat de Nederlandse regering zich moet inspannen om versneld te komen tot een gezamenlijk Europees asiel- en migratiebeleid en een aanpassing van de onderliggende regels daarop. Hoor ik de heer Ten Broeke nu zeggen dat dit eigenlijk niet zo belangrijk is? Als de Nederlandse regering maar haar best doet om de onderlinge regelgeving te veranderen ten faveure van de Nederlandse situatie. Ik vergroot het nu een beetje uit, maar wil dat punt even helder krijgen.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Er is geen Europees asiel- en migratiebeleid. Wij kunnen wel doen alsof, maar de facto is het er niet of nauwelijks. We zitten nu aan deze kant van de tafel met mevrouw Albayrak. Zij heeft zich daar de afgelopen vier jaar ook hard voor ingespannen. Er is in Cannes nog een mooie overeenkomst gesloten, die voor 80% behelsde wat er allang was. Maar goed, als we echt serieus een overtuigend asiel- en migratiebeleid zouden willen vormgeven – laat ik nu eens hopen dat dit beleid er komt, maar het hele Stockholmprogramma geeft ook weinig reden tot vreugde – dan zal dat moeten gebeuren op basis van een gemeenschappelijk gedeelde notie. Eén van die noties moet zijn dat het asielbeleid restrictief moet worden. Ik denk dat daar ook in toenemende mate steun voor is. Maar dat woord komt niet eens voor in al die pakken met papier die wij tot nu uit Europa over ons uitgestort hebben gekregen. Dus, mijnheer Schouw, als u het aan mij vraagt, dan geef ik het volgende antwoord. Graag een Europees asiel- en migratiebeleid, maar graag eindelijk ook eens overtuigend. Gelukkig heeft deze regering een voorzet gedaan in misschien wel het meest Europese regeerakkoord dat ooit geschreven is, door helder aan te geven welke vijf richtlijnen daarop moeten worden aangepast.

Voorzitter. Ik vervolg mijn betoog met het gebied van veiligheid en justitie. Op dat gebied is een hele reeks voorstellen gedaan. Ik wil de Kamer ook daar wijzen op de voorstellen van de commissie-Monti, die ook op dit vlak een aantal voorstellen heeft gedaan voor het vereenvoudigen van de juridische procedures die te maken hebben met zakendoen over de grens. Die kunnen dus weer een versteviging van de interne markt met zich brengen. Met name de rechtspositie van Nederlandse bedrijven kan daarbij gebaat zijn. Onze bedrijven moeten over de grens ondernemen willen we de welvaart in dit land kunnen blijven behouden en het liefst zelfs nog iets uitbreiden.

Ik sla even een paar gebieden over en kom te spreken over het gebied van energie. Ook de roadmap naar een koolstofarme economie is van belang. Hierdoor kan Europa voorkomen dat problemen ontstaan door het verlies

van concurrentiekracht, door stijgende prijzen en door een afhankelijkheid van olie en gas. Wat ons betreft, is dat prioritair.

Ik heb in mijn inleiding al aangegeven hoe belangrijk de implementatie van smart grids is. Wat ons betreft, is die prioritair. Er ligt voorts een voorstel inzake de staatssteunregels met betrekking tot diensten van algemeen belang. Dat lijkt ons iets wat in eerste instantie op nationaal niveau, dus op lager niveau, geregeld kan worden. Hier is dus wellicht een subsidiariteitstoets aan de orde. Het is wat ons betreft wel van belang. Ten slotte wil ik nog iets zeggen over het witboek voor de toekomst van transport. Ook hiervoor geldt dat misschien sterker bij trans-Europese netwerken moet worden gekeken naar de toegevoegde waarde van die netwerken voor de Unie als zodanig. Ook die opmerking wordt in het stuk van Monti gemaakt. Ik verwijs er niet voor niets van het begin tot het einde naar. Het kan in ons voordeel zijn om netwerken tussen landen te bespoedigen waar wij bijvoorbeeld zelf geen onderdeel van zijn, maar die wel de totale handel kunnen bevorderen. Dat lijkt me dan weer in het belang van Nederland. Maar dan moet de regering dat ook helder maken. Wat ons betreft, is dit dus ook een belangrijk dossier.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Bontes. Hij heeft tien minuten spreektijd.

De heer **Bontes** (PVV): Voorzitter. Zoals bekend, is en blijft de PVV een Europakritische partij. Dat is maar goed ook, veronderstel ik. Als je kijkt naar de voorstellen die er liggen, zie je dat er heel veel afgeleid zijn van de 2020-strategie. Ik lees er een paar voor: meer onderzoek en ontwikkeling, meer werkgelegenheid, groene economische groei, bevorderen van sociale insluiting – het aantal Europeanen dat op de grens van armoede leeft moet worden verminderd – en verhogen van het onderwijsniveau. Dat loopt als een rode draad door de voorstellen heen. Dat zijn aangelegenheden die de soevereiniteit van Nederland aantasten. Alleen Nederland gaat over dit soort aspecten. Alleen Nederland gaat over de werkgelegenheid. Alleen Nederland gaat over het onderwijsniveau. Daar heeft Europa niets over te zeggen. De 2020-strategie is een voortvloeiende van de Lissabonstrategie. Nederlanders zitten niet te wachten op dit soort uitwerkingen. Wij zitten niet te wachten op voorstellen voor duurzaam materialengebruik in de bouw. De PVV zal zich hard maken voor een subsidiariteitstoets dan wel een behandelvoorbehoud of beide wanneer het gaat om alles wat ook maar enigszins de soevereiniteit van Nederland aan kan tasten. Dus we zullen kritisch blijven kijken.

Waar de interne markt versterkt kan worden, zullen we uiteraard positief meewerken en meedenken, maar that's it. We zijn positief over het financiële stelsel als het gaat om de interne markt. Daar gaan we de schouders onder zetten en we zullen kijken wat we kunnen steunen, maar we zullen zeer kritisch blijven op alle andere voorstellen die maar enigszins de Nederlandse soevereiniteit aantasten, en dat zijn er nogal wat. Ik noem wat voorbeelden. Barroso verkondigt met een State of the Union allerlei stellingen in de trant van: dit is de visie op Europa en zo moet het worden. Dat vinden wij niet juist. Dat geeft het beeld van een soort Europese president. Daar gaat hij niet over. We moeten kritisch zijn op zulke beeldvorming.

Dan asiel en immigratie. Natuurlijk moeten de buitengrenzen gecontroleerd worden. Dat begrijpt de PVV als geen ander. Daarbij moeten we strikt zijn en wel rechtvaardig wanneer het gaat om kansloze immigranten. We zitten niet te wachten op kansloze immigranten en asielzoekers, maar het is wel aan de lidstaten om ervoor te zorgen dat dit beleid goed loopt. Griekenland doet nu een zwaar beroep op Frontex. Wij leven daar zelf ook een bijdrage aan. Eigenlijk moet Griekenland zijn eigen broek ophouden. Hetzelfde geldt voor Italië dat in de problemen zat. Een lidstaat heeft de verantwoordelijkheid om de grens dicht te houden. Dat moet geen

Europese aangelegenheid worden, een soort pool waarbij we zeggen: een lidstaat kan het niet aan, dit brengen wij in om die buitengrenzen te controleren. Nederland en alleen Nederland gaat erover welke asielzoekers en immigranten het toelaat en niet Europa.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ik kan het niet meer oneens zijn met de heer Bontes dan op het punt van de buitengrenzen. Een onderdeel van de interne markt is dat je afspreekt dat je geen buitengrenzen meer hanteert bij Vasse, zoals de heer Ormel altijd zegt, maar inderdaad dus bij Griekenland. Ik weet niet hoe groot uw vertrouwen in de Griekse overheid is, mijnheer Bontes, dat zij dat er ook nog even bij doet, maar dat van mij is niet zo groot. Dan is het in ons directe belang om ervoor te zorgen dat aan die buitengrenzen daadwerkelijk de hand niet wordt gelicht met de afspraken daarover. Dan is het dus heel zinvol om Grieken – en wellicht ook andere landen – te helpen en daar iets aan te doen. Wat mij betreft gaat dat ten koste van allerlei andere dingen waar ze niets aan hebben, zoals regio- en structuurfondsen die niet werken.

De **voorzitter**: Nu komt uw vraag zo ongeveer, anders hoeft het niet meer. Dan is het een opvatting.

De heer **Ten Broeke** (VVD): De heer Bontes zegt dat hij zo voor die interne markt is. Dan moet hij ook die buitengrenzen accepteren en de consequenties die dat heeft.

De **voorzitter**: De heer Van Bommel heeft een aansluitende vraag.

De heer **Van Bommel** (SP): De heer Bontes vertrouwt de Grieken niet, maar is het juist niet veel efficiënter om op het punt van die buitengrenzen samen te werken? Sommige kleine landen hebben heel veel Europese buitengrenzen. Juist wanneer je mensen buiten de grenzen wilt houden, kan het verstandig zijn om samen te werken zodat je die grenzen veel efficiënter dicht kunt houden.

De heer **Bontes** (PVV): Ik denk dat ik duidelijk ben geweest. Natuurlijk, de interne markt is belangrijk en die moet ook beschermd worden, alleen ligt de verantwoordelijkheid bij de lidstaat. Die ligt bij Griekenland, bij Italië of bij Spanje en niet bij de Europese superstaat die op dit moment gecreëerd wordt, waarover allerlei beleidsvoorstellen worden ingediend. Ik kan een voorbeeld noemen van een Europese denktank die advies geeft aan de Commissie. De heer Martens is daar voorzitter van. Die heeft het erover dat er voor de komende jaren 50 miljoen migranten nodig zijn. Wij zitten niet te wachten op dit soort migratiebewegingen. Dat tast de soevereiniteit van de lidstaten aan. Hetzelfde geldt voor wie we toelaten. Dat is alleen aan Nederland. Dat is de soevereiniteit van Nederland. De bewaking van de grenzen is aan een lidstaat. Als een lidstaat daar niet aan kan voldoen, moet je sancties opleggen. Wij zijn wat dat betreft altijd te slap geweest. Als Griekenland dat niet aankan, moet je doorgaan met sanctioneren en voor mijn part de zwaarst mogelijke sancties opleggen. Zet ze desnoods uit de EU als dat nodig is. Als ze hun financiële huishouding niet op orde kunnen brengen en ze hun buitengrenzen niet kunnen controleren, wat kunnen ze dan wel?

De **voorzitter**: Ik heb de indruk dat u zich door de non-verbale reactie van de heer Van Bommel steeds aangemoedigd voelt om nog verder door te gaan. Het lijkt me dat de vraag ruimschoots is beantwoord, tenzij de heer Van Bommel een heel korte vervolgvraag heeft. Interrupties worden geen nieuwe statements maar blijven vragen.

De heer **Van Bommel** (SP): Vorige week pleitte de heer Bontes voor het verwijderen van Roemenië en Bulgarije uit de Europese Unie. Nu komt Griekenland daarbij. Vreest u niet met mij, mijnheer Bontes, dat we alleen maar de Benelux overhouden?

De heer **Bontes** (PVV): Nee, dat vrees ik niet. Je moet een keer paal en perk stellen. Als het begrotingstekort van Griekenland op blijft lopen, dus als de staatsschuld blijft oplopen, hoeveel geld moet je dan bij brengen om het land overeind te houden? Ik heb er eerder voor gepleit dat wanneer een land zijn zaken langdurig niet op orde houdt – en daar mag voor mijn part de bewaking van de buitengrenzen bij horen – je toch een keer met de maximale sanctie zult moeten komen.

De **voorzitter**: Akkoord, ik bespeur hier enige herhaling. Ik stel voor dat de heer Bontes zijn betoog vervolgt.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik probeer al een tijdje uw aandacht te trekken.

De **voorzitter**: Echt waar? Dat heeft ermee te maken dat u geen lid bent van deze commissie, maar toch hartelijk welkom bent om vanavond een bijdrage te leveren.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik voel mij zo welkom hier.

De **voorzitter**: Dat bent u ook, maar ik moest even melden dat u geen lid bent van de commissie. Dat is chic. Dan heb ik meteen de mogelijkheid om u, ondanks het feit dat u iets te laat binnenkwam, toch welkom te heten in dit gezelschap.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Dank u wel. Ik heb een heel eenvoudige vraag. Mijnheer Bontes, als u de kwestie van de grenzen ziet als iets van de individuele lidstaten, hoe ziet u het voor zich dat Nederland zijn grenzen dichtgooit? Hoe ziet dat er in de praktijk uit volgens u?

De heer **Bontes** (PVV): Dat is helemaal niet aan de orde. Er wordt gevraagd naar bewaking van de buitengrenzen als het gaat om asiel en immigratie, het buiten de grenzen houden van kansloze immigranten en asielzoekers. Dat is de vraag. Ik heb het niet over de binnengrens van Nederland, waar je wat de PVV betreft best op kunt controleren incidenteel. Daar ben ik helemaal geen tegenstander van. Die vraag is niet aan de orde. Over de buitengrenzen ben ik voor 100% duidelijk. Daar gaan de voorstellen over. Bewaking van de buitengrenzen is aan de lidstaten en dat is niet aan Frontex of aan een agentschap dat nog zwaarder opgetuigd gaat worden, waar iedere keer meer geld en meer bevoegdheden bij neergelegd worden. Ik zie veel te vaak het woord «solidariteit» staan in allerlei stukken. Wat is nu solidariteit?

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Een rotwoord hè?

De heer **Bontes** (PVV): Betekent het dat we van Griekenland mensen over moeten nemen?

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Bah, ik vind het ook vies.

De **voorzitter**: Mijnheer Bontes, ik ga u nu ook vragen om alleen te reageren op de vraag en niet op non-verbale communicatie. Misschien mag ik het wel een beetje uitlokking noemen. U hebt ruimschoots geantwoord. Mevrouw Albayrak heeft nog een vraag voor u.

Mevrouw **Albayrak** (PvdA): In diezelfde lijn, want het is helemaal geen solidariteit, zelfs niet als je, zoals de heer Bontes, hartstikke tegen solidariteit bent. Het is gewoon puur eigenbelang. Sinds het opheffen van de grenzen, met name in het Schengengebied, is het een absoluut Nederlands belang om gezamenlijk de buitengrenzen te bewaken. De heer Bontes zegt dat Nederland soeverein kansarme migranten moet weren. Hoe kun je dat doen als je de facto niet in staat bent als Europese Unie om die buitengrenzen te beschermen? Als u dat aan Griekenland overlaat, mijnheer Bontes, is de ervaring dat dit niet gebeurt. De illegale migrant in Griekenland van vandaag is de asielzoeker in Nederland van morgen. Hoe denkt u dat op te lossen zonder een gezamenlijke bewaking?

De heer **Bontes** (PVV): Dat woord «solidariteit» wordt door tien verschillende mensen op tien verschillende manieren uitgelegd. Ik ken uw uitleg. We hebben ooit een discussie gehad in het kader van het Europese Parlement, waarbij u zei dat het kennis bundelen is. Nee, het is ook het overnemen van bepaalde quota, het is ook het verdelen van de lasten. U moet nu geen rookgordijn optrekken.

De **voorzitter**: Toch blijft u een beetje via de voorzitter spreken. Het wordt nu een dialoog en dat lijkt me niet goed. U spreekt tegen mevrouw Albayrak, maar via de voorzitter.

De heer **Bontes** (PVV): Excuus voorzitter. Ik zal via u spreken, maar feit blijft dat het woord «solidariteit» in dit kader van asiel en immigratie op tien verschillende manieren geïnterpreteerd wordt. Mevrouw Albayrak geeft haar interpretatie, die dateert uit de tijd dat ze staatssecretaris was. Ik deel die absoluut niet.

Mevrouw **Albayrak** (PvdA): Voorzitter. Ik wilde die discussie over solidariteit niet. Ik zei dat het eigenbelang was. Ik wil helemaal geen discussie over de definitie van solidariteit. Mijnheer Bontes, u verschuilt zich daarachter, want uw belang is om kansarme migranten uit Nederland te weren. Ik zeg dat daarvoor keihard nodig is dat die buitengrenzen gezamenlijk worden beschermd. Wat is daarop uw antwoord?

De heer **Bontes** (PVV): Ik geloof niet dat de Europese Unie in het belang van Nederland is waar het gaat om asiel en immigratie. Dat is geen eigenbelang. Ik geloof niet dat het eigenbelang was toen Spanje 2 miljoen mensen die zaten te wachten op een verblijfsvergunning, generaal-pardonners, die verblijfsvergunning ook kregen, terwijl de effecten daarvan in Nederland merkbaar waren. Dat kan toch nooit in het Nederlands belang zijn geweest. Ik zie niet in dat een gemeenschappelijk asiel- en immigratiebeleid – en ik noem het voorbeeld van het generaal pardon in Spanje – in het belang van Nederland is. Dat kunt u mij niet wijsmaken.

De **voorzitter**: Dan stel ik voor dat u uw betoog vervolgt.

De heer **Bontes** (PVV): Dat zal ik doen, voorzitter. Ik wil het volgende opmerken over de voorstellen die te maken hebben met strafrecht en strafvordering. Daarvoor geldt hetzelfde als voor het vorige deel van mijn betoog. Dit zijn duidelijk aangelegenheden die de soevereiniteit van Nederland aantasten. Wij hebben in Nederland een Wetboek van Strafrecht en een Wetboek van Strafvordering. Ik heb gezien dat men op Europees niveau via een salamitactiek toe werkt naar een soort Europees wetboek van strafvordering, met een openbare aanklager, met een accreditatie voor gerechtelijke laboratoria, voor tolkdiensten. Je kunt het zo gek niet bedenken. Het is duidelijk weer een aantasting van die soevereiniteit. Dus al die punten in de voorstellen aangaande strafrecht en strafvordering, die niet in het belang zijn van de interne

markt, zullen we keihard en kritisch beoordelen. Ik heb er verschillende gezien die tot die categorie behoren. Over de uitbreiding van de Europese Unie is vorige week genoeg gezegd. Ik zal het standpunt heel kort herhalen: geen land er meer bij, 27 is al genoeg.

De heer **Van Bommel** (SP): Te veel.

De heer **Bontes** (PVV): Roemenië en Bulgarije het liefst eruit. Dus geen enkel land meer erbij. Dat is nog steeds de zienswijze van de PVV. Dan nog even de meerjarenbegroting en het Stabiliteits- en Groeipact. De pensioenen worden in het kader van het Stabiliteits- en Groeipact genoemd. Dat mag geen Europese aangelegenheid worden. Ook al zijn het maar richtlijnen; het is gewoon een slechte zaak. Dat behoort tot de Nederlandse soevereiniteit.

De Europese voorstellen over energiezekerheid klinken mooi. De heer Ten Broeke zei dat we ons daar hard voor moeten maken, keihard. Ik kan talloze voorstellen noemen waaruit blijkt dat het Europese energiebeleid in het nadeel van Nederland uitviel. Ga in het Botlekgebied, de Europort of de Maasvlakte vragen hoe de richtlijn strategische oliereserves daar ontvangen is. Zeer slecht. Ga kijken naar hoe de gasverordening ontvangen is in de sector. Zeer slecht. Dus maak ons niet te veel wijs dat het allemaal fantastisch zou zijn en laten we ons vooral als het gaat om energie ook niet door geopolitieke belangen laten ringeloren. Ik denk aan de Nabuccopijp door Turkije. Het kan niet zo zijn dat in het belang van die energie onze principes opzij worden geschoven, dat Turkije stappen verder komt omdat het de macht heeft over die Nabuccopijp. Voorzitter. Ik ben aan het eind van mijn betoog.

De **voorzitter**: De heer Ten Broeke heeft nog een vraag, onder de voorwaarde dat het deze keer echt een vraag is.

De heer **Ten Broeke** (VVD): De heer Bontes spreekt mij rechtstreeks aan. Ik ben het met de heer Bontes eens dat je over die onderliggende richtlijnen altijd heel kritisch moet zijn. Dat zijn we ook en daar hebben we hier ook alle mogelijkheden voor, maar de grote lijn is dat energieonafhankelijkheid een beetje de voedselonafhankelijkheid is van zestig jaar geleden. Dan vind ik bijvoorbeeld zo'n Nabuccopijp uitermate goed. Wil de heer Bontes hier verklaren dat hij niet onafhankelijk wil worden van de ayatollahs en Poetins van deze wereld?

De heer **Bontes** (PVV): Nou liever niet. Inderdaad, dat klopt. Ik realiseer me dat dit op sommige onderdelen lastig kan zijn. Je zou eraan kunnen denken om dat te beperken tot bepaalde onderdelen. U hebt het bijvoorbeeld over een distributiecentrum voor aardgas. Dat zou Nederland kunnen doen. Je zou ook kunnen kijken naar de ons omringende landen waar het gaat om bepaalde energie-elementen. Dan kun je denken aan Duitsland en Scandinavische landen. Waarom moet dat altijd op geopolitiek niveau plaatsvinden en waarom zo uitgebreid? Mijn stelling is om dat op onderdelen van het hele energievraagstuk op kleiner Europees niveau te bekijken. Ga dan samenwerken met Zweden, Duitsland of Noorwegen in plaats van de samenwerking uit te breiden.

De heer **Schouw** (D66): Ik waardeer de inbreng van de heer Bontes zeer. Die is stevig en hoekig. De D66-fractie denkt er fundamenteel anders over, maar je kunt wel respect voor elkaar hebben. Ik heb twee vragen. Als ik de inbreng zo beluister, moet ik dan opmaken dat de fractie van de PVV aanstaande donderdag tegen deze prioritaire agenda gaat stemmen? Mijn tweede vraag is in feite dezelfde vraag maar dan andersom. Welke wetgevingspakketten zouden hieruit verwijderd moeten worden of welke

zou de heer Bontes amenderen, zodat hij donderdag wel in kan stemmen met het pakketje dat hier ligt?

De heer **Bontes** (PVV): Op sommige onderdelen zullen wij voor stemmen, op de meeste tegen. De meeste voorstellen op het punt van subsidiariteit kunnen wat ons betreft beter op nationaal niveau geregeld worden dan op Europees niveau. Ik zal die voorstellen niet allemaal noemen, want dat is een hele lijst. Dat gaat te ver. Ons uitgangspunt is: als het in het belang is van de interne markt of van het financiële stelsel, dan zullen we voor zijn. Ook als het in het belang is van de consumentenbescherming zullen we voor zijn. Op sommige onderdelen waar het gaat om terrorismebestrijding zullen we voor zijn, maar op heel veel onderdelen zullen we tegen zijn.

Mevrouw **Albayrak** (PvdA): Nog even over de techniek van die stemmingen. Volgens mij gaan we over het hele werkprogramma van de Commissie stemmen. Het is dus geen cherry picking. Volgens mij vraagt de heer Schouw of u het kabinet steunt in de kabinetsreactie op de plannen van de Commissie voor het komende jaar. U hebt zo veel kritiek. Als ik u zo hoor, hebt u een behandelvoorbehoud voor 80% van de subsidiariteitsvoorstellen. Misschien zelfs bijna 100%. Dan zou een logisch gevolg zijn dat u tegen de steun van dit kabinet voor dat werkprogramma stemt.

De heer **Bontes** (PVV): Mevrouw Albayrak verduidelijkt de vraag van mijn collega Schouw. Als u goed geluisterd hebt, mevrouw Albayrak, weet u dat wij tegen het pakket zullen stemmen. Dat is natuurlijk logisch.

De **voorzitter**: Nee, ik denk dat wij dit even precies helder moeten krijgen. Er is een werkprogramma van de Europese Unie. Binnen dat werkprogramma worden prioriteiten gesteld. Over die prioriteiten spreken we vanavond met de regering om te zien of de regering met de juiste prioriteiten naar Brussel gaat. In de loop van het jaar komen er voorstellen uit Brussel. Dat is het moment om aan te geven of je ergens voor of ergens tegen bent.

De heer **Schouw** (D66): Ja, voorzitter, de achtergrond van mijn vraag was ...

De **voorzitter**: Aanstaande donderdag wordt er gestemd over de prioriteiten die de Kamer wil aanbrengen in het werkprogramma. Daar gaan we over stemmen. Iedere fractie heeft haar eigen afweging daarin.

De heer **Schouw** (D66): Dan is het wel belangrijk, ook politiek relevant, of de fracties zich grosso modo hierin kunnen vinden of dat de PVV-fractie, die toch een bijzondere relatie heeft met dit kabinet, op dit onderdeel het kabinet in de kou laat staan.

De **voorzitter**: Mijnheer Schouw, deze Kamer heeft zelf de prioriteiten aangegeven. We spreken er nu over met de staatssecretaris. De Kamer gaat erover stemmen. De heer Bontes kan nog één keer reageren en dan gaan we door naar de heer Van Bommel.

De heer **Bontes** (PVV): De prioriteiten die gesteld zijn delen we niet altijd.

De **voorzitter**: Dan laat de uitslag van de stemming wat de PVV betreft zich wellicht raden. De heer Van Bommel heeft het woord voor zijn inbreng van zeven minuten.

De heer **Van Bommel** (SP): Voorzitter. Zoals dat bij het vorige kabinet ook wel eens gebeurde, zal dit kabinet de oppositie nodig hebben om zichzelf overeind te kunnen houden. Het zij zo.

Met de bespreking van het werkprogramma van de Europese Commissie proberen we meer grip te krijgen op de Brusselse besluitvorming en in een eerder stadium onze invloed te laten gelden. De Commissie heeft formeel als enige het recht van initiatief in de Europese Unie. Publicatie van het werkprogramma kan dan ook gezien worden als het begin van het wetgevingsproces. Toch lijkt dat idee deels achterhaald. We kunnen constateren dat de Europese Raad, zeker met betrekking tot maatregelen om de economische en financiële crisis te bezweren, vele initiatieven heeft genomen die de Commissie nu uitwerkt. De ruimte voor de Commissie om af te wijken van deze vaak zwaar bevochten compromissen lijkt buitengewoon klein. Dat lijkt ook te gelden voor de Raad en daarmee de nationale parlementen.

Daarnaast heeft de Commissie min of meer toegezegd ook initiatieven te nemen op verzoek van het Europees Parlement. Het resultaat is dat zeker de meeste strategische initiatieven in het werkprogramma niet als een verrassing komen. Deelt het kabinet deze analyse? Wat betekent dit voor de status van het programma? Is er bij de opstelling van het werkprogramma rekening gehouden met het feit dat er nog allerlei extra initiatieven op verzoek van de Europese Raad moeten worden uitgevoerd? Welke gevolgen heeft dit voor de manier en de timing waarop de Kamer, maar ook het kabinet, zelf invloed zal proberen uit te oefenen?

De SP is niet ongelukkig als de Commissie, als ongekend orgaan dat via de achterkamer tot stand is gekomen, meer wordt gereduceerd tot uitvoerder van de wensen van de lidstaten. Die ontwikkeling heeft wel een keerzijde en die is dat het besluitvormingsproces minder transparant wordt. Het vorige kabinet erkende dit, vooral vanwege het toegenomen aantal bijeenkomsten van de Europese Raad. Wat is de opvatting van deze staatssecretaris?

De prioriteiten in het werkprogramma komen kortweg neer op het beteugelen van de financiële en economische crisis, het verder uitwerken van nieuwe bevoegdheden die het Verdrag van Lissabon biedt wat betreft justitie en binnenlandse zaken en buitenlandse zaken en de begrotingsherziening met aanverwante hervormingen. Wat opvalt, is dat naast de voorstellen voor meer toezicht op het enigszins beteugelen van de financiële instellingen c.q. markten, de oplossing van de financiële crisis vooral zit in meer van hetzelfde. De EU 2020-strategie, de opvolger van de mislukte Lissabonstrategie, is vooral doorgaan met een neoliberale hervormingsagenda maar dan met meer dwang. Daarmee krijgen we via de Europese achterdeur hervormingen opgedrongen als het flexibiliseren van de arbeidsmarkt, het aansturen op pensioenhervormingen en het oprekken van de arbeidstijden. De vraag is waar de Europese sociale agenda blijft. Van de in 2008 door de toenmalige Commissie aangekondigde hernieuwde sociale agenda hebben de burgers in de Europese Unie nauwelijks iets mogen merken. De burgers in de EU mogen de prijs van de crisis betalen. Het enige sociale dat de Commissie kan bedenken, is om zo snel mogelijk weer terug te keren naar een toestand van voor de crisis. Waar de Commissie op het gebied van JBZ vooral de nieuwe bevoegdheden wil omzetten in beleid, is de staatssecretaris vooral gespitst op het herzien van bestaande Europese regels en het enigszins terugdraaien van die invloed. In zijn appreciatie wordt teleurstelling uitgesproken over het gebrek aan asiel- en migratievoorstellen. Dit kabinet heeft zijn eigen Europese werkprogramma op dit terrein in het gedoogakkoord geformuleerd. Daarover staat niets in het werkprogramma van de Commissie, ook niet voor de lange termijn. Hoe gaat het kabinet dit agenderen? In welke voorstellen in het programma kunnen de ambities worden verwezenlijkt? Is de strijd niet al verloren indien het kabinet er niet in slaagt om in de

reactie van de Raad op het programma conclusies op dit terrein aangenomen te krijgen?

Er is aandacht voor cyber security. Hierbij lopen binnenlandse en buitenlandse veiligheid door elkaar heen. Wij zouden graag zien dat de nadruk komt te liggen op het verdedigen tegen deze aanvallen en niet op het uitbouwen van de capaciteit om zelf aanvallen uit te voeren. Welke inzet heeft de staatssecretaris?

De paragraaf over extern beleid is getiteld «Europa op het wereldtoneel, de ons toekomstige rol opeisen». Voormalig premier Balkenende kan tevreden zijn: de VOC-mentaliteit is weer terug. De eensgezindheid die wordt bejubeld zie ik echter niet in Europa, niet bij de Irakoorlog, niet bij Afghanistan, niet bij Iran en ook niet in het Midden-Oosten. Deelt de staatssecretaris dat al die ambities en pretenties op het externe beleid bijna per definitie tot teleurstelling moeten leiden? Bescheidenheid past dan meer.

Veel van de aankondigingen over de begrotingsherziening zijn van procedurele aard. Wij hopen snel met dit kabinet van gedachten te kunnen wisselen over de inhoud. De Commissie schrijft dat het met het EU-beleid een maximale impact wil bereiken. Dat is een open deur. In het verleden zijn er echter ook wel meningsverschillen met de Commissie geweest over subsidiariteit. Hoe belangrijk is subsidiariteit voor deze staatssecretaris?

Met betrekking tot het wetgevingsproces lezen wij in de appreciatie dat naar de mening van het kabinet meer aandacht moet worden besteed aan haalbare omzettingstermijnen, zeker bij regelgeving met zware maatschappelijke gevolgen. Op het moment van omzetting zitten wij echter al op een gedetailleerd niveau. Behoort de maatschappelijke betrokkenheid niet al te worden gerealiseerd in de besluitvormingsfase? Daar zou de kern van de discussie moeten liggen.

Bij onderwijs zien wij geen pleidooi voor investeringen maar voor ranking in het hoger onderwijs. Gaat het kabinet dit steunen? Concurrentie aan de top is prima, maar versterking van de basis is noodzakelijk. Deelt het kabinet dat uitgangspunt?

De Commissie wil komen tot een gemeenschappelijke heffingsgrondslag voor vennootschapsbelasting. Dat maakt weliswaar een vergelijking mogelijk, maar dat dreigt ook de belastingconcurrentie verder aan te wakkeren. Ik hoor hierop graag een reactie van de staatssecretaris. Zeker met Ierland in het achterhoofd moeten wij nu doorpakken en een minimumvennootschapsbelasting voorstellen.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Ormel. Hij heeft tien minuten spreektijd.

De heer **Ormel** (CDA): Voorzitter. De CDA-fractie heeft met belangstelling kennis genomen van de kabinetsreactie op het werkprogramma van de Commissie voor 2011. Mijn fractie ziet de EU als een samenwerkingsverband van soevereine lidstaten, zo zeg ik nadrukkelijk ook in de richting van de heer Bontes. Door samen zaken te doen, kan Nederland zijn soevereiniteit handhaven. Het «samen doen» zorgt ervoor in deze 21ste eeuw, waarin wij multipolaire grootmachten zien, dat ook Europa een geopolitieke grootmacht behoort te zijn. Daardoor wordt de positie van Nederland als soevereine lidstaat in de Europese Unie verankerd op het wereldtoneel. Dat is in het belang van zowel Nederland als Europa. Het CDA is een pro-Europese partij die niet alleen naar het belang van Nederland kijkt maar ook naar het belang van de Europese Unie als zodanig.

Als ik op die manier kijk naar het werkprogramma en de reactie van het kabinet daarop, dan is de vraag enerzijds hoe er efficiënt gedaan kan worden wat in zowel Nederlands als Europees belang is en anderzijds hoe ervoor gezorgd kan worden dat de soevereiniteit van Nederland in stand

blijft; hoe zorgen wij voor de subsidiariteit? Aan de ene kant efficiency, waardoor Nederland meer kan bereiken met minder geld, en aan de andere kan subsidiariteit, zodat wat specifiek Nederlands is binnen de EU ook Nederlands kan blijven. De regering en het parlement hebben een aantal, ongeveer 50, prioritaire onderwerpen benoemd. Mijn fractie vraagt zich af of dat wel echt prioriteiten zijn. Is het niet verstandig om met de beperkte middelen die wij hebben het aantal echt prioritaire zaken te beperken en toe te spitsen? Uiteindelijk zullen wij alle onderwerpen in het werkprogramma van de Europese Commissie kritisch moeten volgen. Dat geldt niet alleen voor de nu prioritair genoemde onderwerpen, maar voor alle onderwerpen. Mijn vraag aan de regering is dus: is het niet verstandiger om in de toekomst meer te focussen?

De CDA-fractie vindt dat die focus zich met name zou moeten richten op de regelgeving rond het herstel van de financiële sector, het herstel van concurrentiekracht van de Europese Unie, op duurzaamheid, op asiel- en immigratiebeleid en op een gezamenlijk buitenlandbeleid.

De heer **Bontes** (PVV): Volgens mij gaf u aan dat de prioriteiten toch niet helemaal juist gesteld zijn. Mijn vraag is dan ook of u tegen het voorstel gaat stemmen, tegen het programma.

De heer **Ormel** (CDA): Ik kan u verklappen dat wij voor het voorstel gaan stemmen. Ik probeer u ook duidelijk te maken dat dat in het belang van Nederland is en dat het meer gaat om de vraag hoe wij nog efficiënter kunnen omgaan met de beperkte middelen die Nederland heeft om een zo groot mogelijk stempel te drukken op de voortgang van de Europese Unie. Op die manier ziet het CDA de positie van Nederland in de Europese Unie: niet als rem, maar als motor en zelfs als promotor. Het innemen van die positie, niet in de achterste wagon maar in de locomotief, is in het belang van Nederland en zelfs in het belang van Henk en Ingrid.

De **voorzitter**: De heer Bontes stelt graag nog een korte vervolgvraag. Daarbij spreekt hij tot de heer Ormel via de voorzitter. De heer Ormel reageert daar dan vervolgens op via de voorzitter.

De heer **Bontes** (PVV): Uw fractie in het Europees Parlement stemde voor de meerjarenbegroting en daarmee voor eigen Europese inkomsten en Europese pensioenrichtlijnen. Zij stemde voor allerlei zaken die te maken hebben met de buitenlandse dienst en de uitwerking daarvan. Is dat in het belang van Henk en Ingrid?

De heer **Ormel** (CDA): Ja, voorzitter, laat ik een voorbeeld noemen dat in het belang van Henk en Ingrid is. Ik doe dat niet voor alle onderwerpen want daarop kom ik later nog terug. Een gezamenlijk buitenlandbeleid is van belang in het geval dat Henk met Ingrid op vakantie gaat naar Tunesië en daar in de problemen komt. Hij kan dan voor consulaire taken niet alleen terecht bij de afgeslankte Nederlandse ambassade, maar ook bij een Europese vestiging. Daar kan men hem helpen om Ingrid naar Nederland te repatriëren. Als Ingrid iets overkomt, dan kan Henk naar de Europese ambassade stappen. Die kan vervolgens zorgen voor Ingrid. Europa zorgt daarnaast uiteraard voor Henk. Naar mijn mening is dit alles in het belang van de Nederlandse burger, niet alleen voor Henk en Ingrid maar voor iedereen.

De **voorzitter**: De heer Schouw heeft ook nog een vraag voor u.

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Ik ben ontzettend blij met de woorden van de heer Ormel: promotor, voorste wagon. Uitstekend. In die rol voelen ik en D66 zich helemaal thuis. Ik kom evenwel nog graag te spreken over de politieke appreciatie van de heer Ormel over het afwijzen door de

gedoogpartner, de PVV, van het Europese programma waarover wij donderdag gaan stemmen. Het is natuurlijk iets van plussen en minnen, maar volgens de PVV slaat de balans negatief voor ons uit. Wat is uw politieke appreciatie daarvan?

De heer **Ormel** (CDA): Voorzitter, dat is niets nieuws voor mij. Wij hebben een gedoogakkoord waarin duidelijk tot uiting wordt gebracht op welke punten de PVV het huidige minderheidskabinet gedoogt. Dat is niet op het punt van Europese samenwerking. Dat is gewoon duidelijk. Ik vind de lijn van de heer Bontes dan ook consistent. Het is niet mijn lijn, maar wel een consistente, ook gelet op eerdere uitlatingen van zijn partij.

De **voorzitter**: De heer Ormel vervolgt zijn betoog.

De heer **Ormel** (CDA): Voorzitter. Aan de hand van de kabinetsappreciatie maak ik graag nog een aantal opmerkingen en stel ik nog wat vragen aan de staatssecretaris. De staatssecretaris geeft aan dat het werkprogramma 2011 niet voorziet in grote nieuwe voorstellen op de klassieke milieuterrijnen. Duurzaamheid is voor ons een belangrijk punt en wij vinden daarom dat Europa mondiaal voorop moet blijven lopen in relatie tot een duurzame economie. In het witboek transport moeten bijvoorbeeld nadrukkelijk voorstellen worden opgenomen om te komen tot CO₂-reductie van het transport door Europa. Wij zouden in Europa op dat punt graag wat meer coherentie zien. Ik kan mij voorstellen dat er in samenhang met het witboek transport voorstellen worden gedaan op het gebied van dierenwelzijn. De CDA-fractie is voorstander van beperking van het transport van levende dieren tot acht uur. Kan dat worden opgenomen in het witboek transport of stelt de minister dat specifiek voor in de dierenwelzijnvoorstellen?

In de agenda worden in relatie tot de vrijheid, de veiligheid en het recht van burgers woorden gewijd aan versterking van de bewaking van de buitengrenzen. Eerdere sprekers hadden het daarover ook. De CDA-fractie is net als de VVD-fractie een groot voorstander van Frontex. Zij denkt dat dat van belang is, ook voor Nederland. Naar de mening van mijn fractie zou het uitermate onverstandig zijn om de bewaking van de buitengrenzen over te laten aan de lidstaten die toevallig een buitengrens hebben, en wel om twee heel simpele redenen. Ten eerste heeft Nederland een belangrijke buitengrens; via de havens en luchthavens komen veel mensen en goederen binnen. Ten tweede zijn er andere grote lidstaten, zoals Duitsland, die geen territoriale buitengrenzen hebben. Dat zou betekenen dat Griekenland hoge kosten moest maken en dat Duitsland niets daaraan zou hoeven bijdragen.

Wij vragen ons af in hoeverre de pilot over circulaire migratie, waar wij eerder om hebben gevraagd, nog een rol speelt in de nieuwe voorstellen. Wij vragen daarvoor aandacht. Wij vragen ook aandacht voor gewoon praktische zaken die in Europees verband opgepakt zouden kunnen worden, zoals het trainen van cabinepersoneel in vliegtuigen om meer zicht te krijgen op slachtoffers van mensenhandel en kinderontvoering. Daarvoor zou in Europees verband meer aandacht kunnen zijn.

Collega Van Bommel had het ook al over de cybersecuritystrategie. Wij menen dat dit niet door de afzonderlijke lidstaten apart moet worden opgepakt, maar dat dit gezamenlijk, in Europees verband moet worden gedaan. Het is terecht dat dat tot hoogste prioriteit is verheven.

Wij vragen ook aandacht voor het gezamenlijke buitenlandbeleid en met name voor de EDEO, de Europese dienst voor extern optreden. Wij denken dat efficiencywinst te bereiken is door met name consulaire zaken en visa gezamenlijk op te pakken. Wij zijn echter bang dat het niet snel genoeg gaat. Het is in het Nederlands belang om dat sneller te doen. Wij kunnen sneller nationale besparingen op onze ambassades doorvoeren als wij kunnen doorverwijzen naar Europese ambassades. Het staat wel in

het regeerakkoord maar de snelheid in Europa blijft achter bij de Nederlandse wens. Het zou een prioriteit moeten zijn om daaraan te werken.

Voorzitter. Het kabinet geeft aan dat er op korte termijn lessen moeten worden getrokken over de vereenvoudiging en herziening van bestaande wetgeving. Het zou goed zijn om ook bestaande wetgeving nog eens aan een subsidiariteitstoets te onderwerpen. Sommige wetgeving bestaat al heel lang, terwijl de situatie in Europa verandert. Mijn fractie vraagt zich ook af in hoeverre dit een nadere uitwerking is van de commissie-Stoiber. Kan de staatssecretaris daarop nader ingaan?

De heer **Van Bommel** (SP): Het is wel een heel vergaand voorstel dat nu even tussen neus en lippen door wordt gedaan: bestaande wetgeving onderwerpen aan een subsidiariteitstoets. Het spreekt mij overigens wel aan; hoe meer subsidiariteitstoetsen, hoe liever. Ik denk op dit punt graag met de heer Ormel mee. Heeft hij een beeld van de wijze waarop dat praktisch vorm moet krijgen?

De heer **Ormel** (CDA): Als richtlijnen herzien worden, dan passeren deze net zoals nationale wetgeving het parlement. Dan wordt ook bekeken of een richtlijn nog voldoet aan de huidige tijd. Daarbij dient niet alleen gekeken te worden naar de reductie van regeldruk en administratieve lasten, maar ook naar de subsidiariteit. Het is te zien als een nieuw voorstel, maar eigenlijk is het een heel oud voorstel. De CDA-fractie beschouwt subsidiariteit namelijk als een wezenlijk kenmerk van de Europese Unie: samen doen waar we samen sterker van worden en nationaal doen wat nationaal kan blijven.

De heer **Van Bommel** (SP): **Voorzitter.** Volgens mij hecht iedereen aan subsidiariteit. De hele wereld heeft dat punt van de CDA-fractie overgenomen. Het gaat er echter om dat u net doet alsof u een nieuw voorstel doet. Het is logisch dat een specifieke herziening aan een toets wordt onderworpen. U suggereerde in uw eerdere opmerking dat u de hele richtlijn opnieuw aan veranderende omstandigheden of visie met betrekking tot de inhoud van de richtlijn als zodanig aan een subsidiariteitstoets wilt onderwerpen. Is dat de kern van het voorstel van de heer Ormel? Anders is het gebakken lucht.

De heer **Ormel** (CDA): Als het aan u zou liggen, dan onderwierp u niet de gehele richtlijn maar het gehele acquit daaraan. Dat wil de CDA-fractie absoluut niet. Mijn fractie wil dat de subsidiariteitstoets onderdeel uitmaakt van de herziening van richtlijnen. Het is niet de bedoeling dat nu alle richtlijnen aan die toets worden onderworpen. Het is uitdrukkelijk de bedoeling om dat te doen in geval van een herziening van richtlijnen.

De heer **Van Bommel** (SP): Ik vrees dat mijn vraag niet goed begrepen is. Mag ik die herhalen?

De **voorzitter**: Nee, want u stelde de vraag juist heel scherp.

De heer **Van Bommel** (SP): Dat dacht ik ook.

De **voorzitter**: En de heer Ormel heeft daar ook vrij helder op geantwoord.

De heer **Van Bommel** (SP): Dat dacht ik niet.

De **voorzitter**: Dat dacht ik wel.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Voorzitter. Ook ik heb enige behoefte aan nadere duiding van de kant van de heer Ormel. Het is namelijk inderdaad geen nieuw voorstel. Ik heb het twee jaar geleden zelf al een keer gedaan. Ik ben ook een fan van subsidiariteit, en ik ben niet eens christendemocraat maar net als de heer Van Bommel gewoon katholiek en dan weet je ook alles van subsidiariteit. Het gaat volgens mij om een heldere aanduiding van de CDA-fractie waartoe zich dat beperkt. Ik vind het namelijk wel interessant, maar wij moeten dan wel een selectie kunnen maken op basis van wat er nu al ligt. Verder kan daarin worden meegenomen dat eindelijk eens een keer bij nieuwe wetgeving wordt gekeken naar zogenaamde «sunset clauses», dus dat voor nieuwe wetgeving wordt afgesproken voor hoe lang die geldt en dat niet altijd alles voor de eeuwigheid is. Hoewel ik zelf op zich dan wel weer in de eeuwigheid geloof, net als de heer Ormel.

De **voorzitter**: Zo ziet u dat er veel is wat u bindt maar dat er ook weer het nodige is dat u scheidt.

De heer **Ormel** (CDA): Volgens mij is dit een cryptochristendemocraat, maar goed. Mevrouw de voorzitter, ik stel voor om in geval van herziening van richtlijnen met name te kijken naar de vernieuwde subsidiariteit. Ik stel absoluut niet voor om nu met een soort enorme administratieve slag alles daaraan te onderwerpen. Wij moeten voortdurend het subsidiariteitsbeginsel als belangrijk principe zien. Dat is geen statisch principe; als het tien of twintig jaar geleden heel logisch leek om iets gezamenlijk te doen en vast te leggen in een richtlijn, dan hoeft dat anno 2010 niet meer het geval te zijn. Dat geldt voor andere onderwerpen wellicht andersom. Subsidiariteit is geen statisch gegeven maar die behoort wel een ankerpunt te zijn van Europese samenwerking.

De **voorzitter**: Graag ook nog even ingaan op de horizonbepaling, de sunset clause.

De heer **Ormel** (CDA): Daar zijn wij zelf bij. De CDA-fractie is er echter geen voorstander van om dat in iedere richtlijn te zetten. Als wij een punt ter sprake willen brengen voor herziening van een richtlijn, dan moeten wij dat kunnen doen, altijd. Eigenlijk gaat altijd, iedere dag, in Europa, de zon ergens onder.

De **voorzitter**: De heer Ormel vervolgt zijn betoog en rondt dit af, want hij is bijna door zijn tijd heen.

De heer **Ormel** (CDA): Voorzitter. Ik maak nog een paar korte opmerkingen. In relatie tot «white paper on pensions», voorstel 21, is het uitstekend dat de regering voldoende recht wil doen aan het specifieke en karakteristieke van het Nederlandse pensioenstelsel. Mijn fractie vraagt aandacht voor dit white paper en roept het kabinet op om op te passen, vooral omdat gesteld wordt dat pensioenfondsen aan dezelfde solvabiliteits-eisen als verzekeringsfondsen zullen moeten voldoen. Mijn fractie wijst dat nadrukkelijk af omdat zij dat gevaarlijk acht. Ik heb al eerder ten aanzien van voorstel 38, de EU-strategie voor het beschermen van het welzijn van dieren, verzocht om een actieve rol van Nederland. Kan de staatssecretaris die nader invullen? Kan hij daarin ook de verdere uitwerking van het non-vaccinatiebeleid betrekken?

De **voorzitter**: De rest van uw betoog moet u desnoods in een interruptie inbrengen. U schiet nu echt door uw spreektijd heen. Ik geef het woord aan mevrouw Albayrak.

Mevrouw **Albayrak** (PvdA): Voorzitter. Ik begin met het onderschrijven van het belang dat de heer Ten Broeke hecht aan dit debat. De parlementaire controle op beleid en wetgeving in Europa kent een lange geschiedenis en Nederland steekt op dit punt met kop en schouders uit boven de rest van de Europese landen. Dat blijkt als ik terugblik op de afgelopen jaren. Het regime dat gold voor het Verdrag van Lissabon was heel anders. Nederland was het enige land dat onder het Verdrag van Maastricht een parlementair voorbehoudsrecht had bedongen. Daar lag het niet zozeer aan. Het parlement had de instrumenten en daarvan werd goed gebruik gemaakt. Wij hadden de mogelijkheid van beïnvloeding en er vonden dan ook veel debatten plaats ter voorbereiding van alle Europese raden, waaruit soms een stevige mening naar voren kwam van niet alleen de Tweede Kamer maar ook van de Eerste Kamer. In mijn ogen werd daar echter ook vaak verkeerd gebruik van gemaakt. Dat had alles te maken met het feit dat wij niet zozeer aan het begin van het traject met elkaar spraken, maar aan het einde. Als iets voor politiek akkoord voorlag, dan gebeurde het nogal eens dat het kabinet een parlementair voorbehoud aan de broek kreeg en dat het naar de Europese collega's moest gaan met de boodschap: mijn parlement stemt daarmee niet in. Zo hard ging dat. Het voordeel van het soort debat dat wij vandaag voeren, is dat zaken helemaal aan het begin – dat geldt niet alleen voor het werkprogramma van de Europese Commissie maar ook tweejaarlijks de ambities van het voorzitterschap – met elkaar worden besproken, dus door kabinet en parlement. Dan kan bepaald worden wat de Nederlandse inzet moet zijn. Dat het parlement daarop invloed uitoefent, is meer dan welkom en zeker ook meer dan nodig.

Na Lissabon is er natuurlijk wel het een en ander veranderd. Ik begin met het feit dat op veel onderwerpen het Europees Parlement codecisie heeft gekregen: veel besluiten moeten bij gekwalificeerde meerderheid worden aangenomen in plaats van unaniem. Daarmee is het voor Nederlandse parlementariërs veel belangrijker geworden om nauwe contacten te onderhouden met de collega's in het Europees Parlement. Dat is een groot bijkomend voordeel. Dit merk ik graag op in relatie tot de voornemens van mijn fractie om de komende tijd pogingen te doen om de inzet van het kabinet te beïnvloeden. Als dat hier niet lukt, dan proberen wij via het Europees Parlement invloed uit te oefenen, want die mogelijkheid hebben wij er uitdrukkelijk bij gekregen.

Eén onderwerp dat dan misschien als het gaat om codecisie en de rol van het Europees Parlement in het oog schiet, is natuurlijk de ruimte voor vrijheid, veiligheid en recht. Het is jammer dat het kabinet zich op dat punt beperkt tot het teleurgesteld zijn over het ontbreken van voorstellen op het terrein van asiel en migratie. Ik vraag de staatssecretaris: welke voorstellen had u dan verwacht, in aanvulling op het pakket dat daar al ligt? De richtlijnen waarop het kabinet eventueel kan doelen, de richtlijn gezinshereniging, de kwalificatierichtlijn, de minimumnormen voor asielpcedures, lopen in eerdere programma's. Welke aanvullende voorstellen had het kabinet van de Commissie verwacht die het kabinet hierin niet heeft teruggevonden? Ik vind het een beetje window dressing, voor de bühne, om te zeggen: wij hebben nationale ambities maar die zien wij helaas niet terug. Daarvan moet u het ook niet hebben. Het gaat helemaal niet om nieuwe voorstellen, want die moeten er komen tijdens de lopende herziening van de richtlijnen. Welke bedoelt de staatssecretaris als hij zegt dat er teleurstelling is omdat er geen voorstellen worden gedaan?

Mijn bezwaar tegen überhaupt die hele opstelling ten aanzien van asiel en immigratie is dat het kabinet willens en wetens voornemens heeft opgenomen in het regeerakkoord die op zijn minst ogenschijnlijk in strijd zijn met de rechten in het EVRM. De staatssecretaris gaat daarvoor pleiten in Europa maar hij weet dat hij dat niet gaat halen. Ik weet ook dat de staatssecretaris weet dat hij dat niet gaat halen. Dan zitten wij hier over

anderhalf jaar weer en zegt de staatssecretaris: wij wilden het wel maar Europa wilde het niet. Ik geef de staatssecretaris een voorbeeld. Hij zegt: wij gaan de verblijfsvergunning intrekken van mensen die via huwelijksmigratie in Nederland zijn gekomen en die hun inburgeringstoets niet halen. Zij voldoen echter wel aan alle andere eisen. Dat gaat hem niet lukken, want dat is rechtstreeks in strijd met de mensenrechten, bijvoorbeeld met artikel 8 van het EVRM. Dat de staatssecretaris willens en wetens deze strategie kiest, is naar mijn oordeel ongelooflijk schadelijk voor het draagvlak in Nederland voor Europa, terwijl hij weet dat het niet gaat lukken. Hij verschuilt zich achter Europa, terwijl hij weet dat hij dingen voorstelt die het überhaupt niet zullen halen. Dit is één voorbeeld, maar ik kan er wel tien geven uit het regeerakkoord. Dat stelt mij diep teleur, want het is een nederlagenstrategie die het draagvlak serieus zal aantasten.

Het gaat dus niet zozeer om nieuwe voorstellen maar om implementatie en verbetering, via die herziening, van datgene wat wij al hebben. Daarmee was het vorige kabinet ook bezig. Die implementatie heeft alles te maken met het eigen belang, samenwerking en het bilateraal helpen van de landen die dus niet op het minimum zitten dat wij met elkaar hebben afgesproken. Dat minimum is helemaal niet riant. Europa heeft al een uiterst restrictief toelatingsbeleid, want het minimum zijn gewoon de mensenrechtenstandaarden. Ik snap niet wat de heer Ten Broeke bedoelt met «nog restrictiever worden», tenzij hij door die bodem wil zakken. Ja, de feitelijke praktijk moet restrictiever worden, evenals de controle op de buitengrenzen. De afspraken over het terugnemen van asielzoekers die als eersten in Griekenland en Italië waren, moeten restrictiever en beter, maar dat is een heel andere, pragmatische strategie. Die kiest de staatssecretaris niet. Hij kiest voor nieuwe voorstellen, maar ik spreek uit ervaring en vermoed dat ze het niet gaan halen. Daarbij komt dat ik denk dat dit een serieuze aantasting zal betekenen voor het draagvlak voor Europa.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Het draagvlak voor Europa wordt pas echt goed onderuit gehaald als politici blijven beweren dat zij in Europa niets te vertellen hebben. Ik vind dat mevrouw Albayrak juist zo goed begon met de opmerking dat het goed is dat we hier op tijd zitten. Zij vraagt mij wat er, behalve de praktijk, veranderd moet worden. Ik noem bijvoorbeeld de richtlijn inzake gezinshereniging waarover zij ook sprak. Daarin zullen echt enkele dingen moeten worden aangescherpt. Juist die Europese rechters die ons de vorige keer op de vingers hebben getikt, vragen precies daarom. Zij zeggen: wetgever, als u dan een kans hebt bij een herziening, zorg er dan voor dat die richtlijnen ook worden aangepast. Het is dus goed dat dit kabinet dat doet. Daarvan zijn ook goede voorbeelden te geven, waaruit blijkt dat die een mensenrechtenbevorderende werking hebben gehad. Ga maar eens in Denemarken kijken hoe een en ander daar heeft uitgepakt.

De **voorzitter**: Wat is uw vraag? Dit is de tweede keer. Of u stelt een vraag, of ik sla u een keer over als u een interruptie wilt. Dit wordt namelijk een tegenbetoog.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ik werd aangesproken.

De heer **Van Bommel** (SP): Voorzitter, ik heb wel een vraag. Ik heb scherp geluisterd naar de opvatting van mevrouw Albayrak en probeer te duiden wat haar oordeel is. Zij spreekt van een nederlaagstrategie, terwijl er in dit kabinet wijze grijze heren en enkele dames zitten die dat niet zo maar opschrijven. De ene mogelijkheid is dat het de ambitie van het kabinet is om dat te realiseren, al weet het dat het moeilijk is. De andere mogelijkheid is dat het verhaal van mevrouw Albayrak klopt: ze weten dat het verdragsrechtelijk niet kan en dan belazeren ze de kluit. Ik zeg het

maar even in Amsterdamse bewoordingen. Wat is de opvatting van mevrouw Albayrak?

Mevrouw **Albayrak** (PvdA): De heer Van Bommel heeft op beide punten gelijk: zowel het een als het ander is waar. Een deel van die agenda is oprecht. Ik zie ook een voortzetting van het beleid van het vorige kabinet, dat ook ging voor aanpassing van richtlijnen. Denk bijvoorbeeld aan de mogelijkheid om het strafrechtelijk verleden van de aanvrager van gezinshereniging tegen te werpen. De vraag is of je iemand die zich schuldig maakt aan huiselijk geweld, keer op keer in dezelfde situatie moet brengen. Nee, dat wilden we niet. Er wordt dus al geprobeerd om een aantal wijzigingen door te voeren. Wat het andere deel betreft waarop de heer Van Bommel doelt, de politiek voor de bühne, zeg ik dat het een aantal voornemens betreft dat nadrukkelijk bedoeld is om de PVV erbij te halen en te houden. Daarvan weet het kabinet dat het dit nooit zal bereiken vanwege het feit dat het Europees gemiddelde daar nooit voor gaat of doordat er sprake is van strijd met een Europees mensenrecht. Ik noemde al het recht op gezinsleven, artikel 8 EVRM.

De heer **Van Bommel** (SP): Ik denk dat mevrouw Albayrak op het laatste punt wel gelijk heeft. Ik denk dat het kabinet niet zozeer probeert om de Kamer op het verkeerde been te zetten maar wel de PVV en dat het daarin is geslaagd. Dan kan mevrouw Albayrak eigenlijk toch niet ontevreden zijn? De PVV is er namelijk in getrapt. Die is met een loze belofte overgehaald om de handtekening te zetten, terwijl een en ander niet gerealiseerd zal worden. En mevrouw Albayrak is het niet eens met wat er geschreven staat. Althans, dat veronderstel ik en ik deel die opvatting. Eigenlijk moet mevrouw Albayrak dus heel tevreden zijn met deze vorm van «hocus pocus»-goochelaarij. Klopt dat?

Mevrouw **Albayrak** (PvdA): Nee, ik ben hoogst teleurgesteld over en ontevreden met deze strategie. Ik denk namelijk dat dit de enige route is om de PVV nog groter te maken. Gezien onze politieke verschillen, is dat voor mij een schrikbeeld. Ik denk dat ik niet al te veel woorden meer moet wijden aan asiel en migratie.

Ik begon met de opmerking dat ik teleurgesteld ben over het feit dat het kabinet zich beperkt tot de opmerking dat het de nieuwe voorstellen voor asiel en migratie, die het graag had gezien, niet terugvindt, terwijl vrijheid, veiligheid en recht over zo veel meer gaat dan dat. Als het kabinet in de plannen van de Commissie kijkt, staat dat er ook. Het komt daarop in zijn reactie echter helemaal niet terug. Het begint met burgerschap. Dat is een absolute kans die het kabinet had moeten benutten. Er staat dat men individuele rechten van burgers gaat onderstrepen. Men spreekt van European contract law. Ik ga ervan uit dat dit verbintenissen- of contractrecht is. Men gaat de rechten van individuele Europese burgers op Europees niveau vastleggen om ook een gevoel van Europees burgerschap te creëren. Dat zou een kans zijn geweest om het draagvlak van bijvoorbeeld het Nederlandse volk voor Europa te vergroten. Het kabinet reageert daar echter helemaal niet op.

De PvdA is ook blij met de ambitie om het strafprocesrecht meer te harmoniseren. Ik zie nu namelijk nog te grote verschillen tussen de Europese landen op het punt van de strafvordering. Ik herinner me nog het geval van een Nederlander die in Spanje vastzat. Er was sprake van een strafprocesrecht dat in vergelijking met dat van Nederland ver beneden peil was. Er werd zelfs betwijfeld of dat in lijn was met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens et cetera. Dat soort vragen kwam op. Ik wil graag dat alle Europese lidstaten ten aanzien van het strafproces minimaal het niveau van het EVRM hanteren. Dat moet niet alleen in theorie gebeuren maar ook in praktijk.

Ook het bestrijden van illegale migratie is absoluut van belang voor Nederland. Ik zeg dat nog een keer. De illegale migrant die vandaag in Griekenland, Spanje of Polen verblijft, is morgen asielzoeker in Nederland. Als het dus niet van Nederlands belang is om daaraan iets te doen, wat is het dan wel? De relatie met Griekenland is op dit moment één van de grootste problemen, maar ik noem ook die buitenband. Ik doel op de samenwerking met landen als Turkije. Ook daar moet iets worden gedaan om mensen tegen te houden. En de oostgrens is vele malen signifikanter als het gaat om het aantal vluchtelingen en asielzoekers – ik noem ze migranten – die naar Europa komen. De samenwerking met Polen, Oekraïne en de hele noordgrens is dus belangrijk.

De heer **Bontes** (PVV): Turkije weet die grens aan zijn kant niet dicht te houden. Kennelijk stimuleert het land af en toe zelfs grote stromen asielzoekers. Mag Turkije gesanctioneerd worden?

Mevrouw **Albayrak** (PvdA): Het allerbelangrijkste is dat Turkije gewoon meewerkt aan het voorkomen dat mensen die oversteek maken. Er is sprake van een grote georganiseerde misdaad aan beide kanten. Er wordt grof geld verdiend aan mensenleed. Mensen overlijden daar. Vandaar dat ik de activiteiten van Frontex daar van harte ondersteun. Die organisatie beschermt niet alleen de grens, maar die redt ook levens. Het belangrijkste probleem van Turkije is dat het het Vluchtelingenverdrag niet erkent. Daar zitten dus duizenden door de UNHCR erkende vluchtelingen die wachten op overname door andere landen. Turkije zegt dat het wel vluchtelingen wil opnemen, maar het heeft een territorialiteitsclausule. Daar gelden geografische beperkingen. Het land neemt alleen vluchtelingen aan uit West-Europa. Dat is zo bepaald ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. Toen nam Turkije heel veel joden op. Daarna is die discussie nooit meer gevoerd. Het echte probleem is dus dat Turkije het Vluchtelingenverdrag niet accepteert. Dat zou het moeten doen, opdat mensen ook daar een beroep kunnen doen op asielprocedures. We zijn ook blij met de voornemens van de Commissie onder het kopje «veiligheid, vrijheid en recht» die inhouden dat het de bedoeling is om meer tot beslaglegging over te kunnen gaan op onrechtmatig verkregen goederen. Dat geldt zeker als het gaat om mensenhandel en mensen-smokkel in relatie tot illegale migratie en breder. Volgens mij vinden veel mensen het namelijk frustrerend dat de goederen van internationale organisaties die niet in Nederland gepakt en berecht kunnen worden, niet afgenomen worden.

Wij steunen in grote lijnen de lijn van het kabinet ten aanzien van de begroting, het MFK. Dat geldt zowel voor de inhoud als voor de strategie. Wij steunen die lijn vooral, omdat het kabinet verband legt tussen de broodnodige en zeer urgente hervormingen. Het kabinet wijst op het landbouw- en het visserijbeleid en de structuurfondsen. In eerdere debatten zei ik al dat er een absoluut verband is met Europa 2020 als het gaat om vergroening en alles wat met het klimaat te maken heeft. Hier geldt echt het motto «never waste a good crises». Wij kunnen ervoor zorgen dat dit een voordeel wordt en Europa de groenste regio ter wereld maken. Er liggen heel veel kansen om dat te doen. Ik vind het kabinet wat dat betreft weer te passief. Het leunt een beetje achterover als het over de klimaatvoorstellen gaat die uit Europa moeten komen. Nederland is op tal van terreinen voorloper, ook op de terreinen klimaat en innovatie. Ik had dus verwacht dat het kabinet de Commissie niet alleen had gesteund maar dat het haar op dit punt ook een beetje had geholpen. Ik hoop met het kabinet dat we de komende jaren kunnen komen tot een reële begroting. De huidige begrotingstechniek is immers echt niet meer van deze tijd. Die is absurd en leidt tot groteske resultaten. Ik doel onder andere op het terugstorten van dat geld en het jaarlijkse debat over te veel of te weinig. Het blijft blijkbaar heel lastig om realistisch te begroten. Dat

geldt eveneens voor de controle daarop. Ik hoop dat het kabinet ook dat punt op de agenda weet te houden. Ik wijs nogmaals op het rapport van de Europese Rekenkamer en op zijn woorden over het btw-gat. Dat zou een gemiddelde zijn van 13% en Griekenland weet zelfs 30% te behalen. Mijn laatste punt betreft groei en werkgelegenheid. Voor de verbinding van het Stabiliteits- en Groeipact met Europa 2020 geven wij veel steun. Op nadere momenten zullen we spreken over de individuele maatregelen. Ik doel op de hervorming van de financiële sector en het verscherpt begrotingstoezicht. Wat de Commissie bedoelt met het voornemen om ernstige macro-economische verstoringen in Europees verband te monitoren, blijft vaag. Dit in het kader van de preventieve arm van het Stabiliteits- en Groeipact. Als ik het woord «monitoren» zie, heb ik het idee dat men het een beetje in de gaten gaat houden, of dat de nationale lidstaten daaraan iets gaan doen. Vervolgens staat er echter dat de Commissie in geval van ernstige overtredingen, aanbevelingen kan doen en dat zij bij herhaaldelijk niet opvolgen van bevelen financiële sancties kan opleggen. Hoe ver mag de arm van de Europese Commissie op dit punt reiken? Ik mag hopen dat het niet zo ver gaat dat de Commissie invloed krijgt op bijvoorbeeld het arbeidsmarktbeleid in de lidstaten en verwijst naar de woorden «ernstige macro-economische verstoringen». Ik doel bijvoorbeeld op bemoeienis met het ontslagrecht of het cao-overleg in de lidstaten. Ik hoop dat de minister op die vragen klip en klaar antwoord geeft.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Voorzitter. We praten vandaag over het werkprogramma van de Europese Commissie. Dat is inderdaad een heel belangrijk onderwerp. Europa is niet alleen voor GroenLinks belangrijk, maar voor Nederland. We hebben enorm veel baat bij het bestaan van de Europese Unie en zullen daarmee op een heel constructieve manier moeten omgaan. Dat is het eerste pleidooi dat wij houden voor de regering: Nederland zou een constructieve rol moeten spelen. Soms lijkt het erop dat de Eurosceptis in Nederland steeds meer «doorkruipt», terwijl het aannemen van die houding in dit parlement absoluut geen meerderheid heeft. We zien steeds meer dat Nederland een Eurosceptisch imago opbouwt, terwijl daarvoor volgens mij geen draagvlak is in het parlement. Dat daarvan sprake zou zijn, maak ik ook niet op uit de bijdragen van mijn collega's. Toch zie je dat gebeuren en dat zit ook een beetje in de reactie van het kabinet. Daarop kom ik straks terug. Natuurlijk steunen wij de prioriteit ten aanzien van de economie en de financiële markten van harte. Op die terreinen moeten absoluut stappen worden gezet en wij moedigen de regering van harte aan om daarvoor te gaan. Graag willen wij dat de regering inzet op het snel invoeren van de afspraken Basel III. Wellicht zijn ook discussies interessant over het invoeren van Europese obligaties, uiteraard gekoppeld aan een heel strikte begrotingsdiscipline en op Europees niveau de sanctiemogelijkheden die daartoe bestaan. Het is wel een combinatie die naar ons oordeel interessant is om flink over door te denken.

De heer **Bontes** (PVV): Tijdens het referendum was ruim tweederde van de kiezers van de Nederlandse bevolking tegen de Europese Grondwet. De meest recente monitoringsuitslagen laten zien dat een groot deel van de Nederlandse bevolking – het is meer dan de helft – kritisch en sceptisch is over de Europese Unie. Hoe verklaart de heer Grashoff dan die enorme kloof tussen politieke partijen en burgers?

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Politieke partijen hebben de verantwoordelijkheid om niet alleen maar mee te doen met het praten over het onderbuikgevoel waarover op verjaardagspartijtjes wordt gepraat. Zij hebben de verantwoordelijkheid om hier gezamenlijk echt op gezaghebbende wijze iets te vinden. Dat is misschien wel het verschil tussen de

PVV en GroenLinks: wij durven steeds uit te leggen dat Europa voor ons heel veel te bieden heeft. Wij blijven bij de feiten. Met rapporten en onderzoeken in ons voordeel, blijven wij aangeven dat er wel degelijk sprake is van een belangrijke meerwaarde voor elke burger in Nederland en dat het met ons welzijn en onze welvaart niet zo goed gesteld was geweest zonder een Europese Unie.

De heer **Bontes** (PVV): U spreekt van onderbuikgevoelens op verjaardagspartijtjes. Het lijkt erop dat de heer Grashoff de Nederlandse burger onderschat. Doet hij dat niet?

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik onderschat de Nederlandse burger helemaal niet. Volgens mij is hij uitstekend in staat om uiteindelijk, via zijn stemgedrag ten behoeve van fracties van de Tweede Kamer, zijn oordeel over Europese samenwerking te geven. Het blijkt dat de PVV een minderheid vertegenwoordigt in dit parlement met zijn volstrekt rabiate Eurosceptische houding.

We hebben één munt en het is logisch dat we samenwerken om de stabiliteit daarvan te garanderen. Het is belangrijk dat de regering daaraan werkt. Wij zijn van mening dat dit goed moet gebeuren en dat het anders niet moet gebeuren. Wat dat betreft zijn er de afgelopen jaren wel fouten gemaakt. Het is belangrijk dat de regering zich inspant om die fouten op zodanige wijze te herstellen dat we weer kunnen profiteren van de voordelen van die gezamenlijke munt.

Ik kom op de energie. Wij zijn het met de regering eens dat daaraan prioriteit moet worden toegekend. Wat ons betreft gaat het dan vooral om het bouwen aan een schone en duurzame energievoorziening. Daarvoor is meer nodig dan slechts het in stand houden van het ETS. Ik duid de regering op één dilemma dat steeds speelt, ook in de energiediscussies die we hier voeren. De Europese Unie legt de lidstaten verplichtingen op ten aanzien van het percentage duurzame energie. De energiesector is na de liberalisatie een sector geworden die volledig op Europees niveau zijn rol speelt. Dat heeft tot gevolg dat de nationale lidstaten een relatief zwakke positie innemen als het gaat om het stellen van voorwaarden aan die energiesector. We hebben die wel en willen die volledig benutten. Dat geldt zeker voor onze fractie. Het zou veel beter zijn als vanuit de Europese Unie niet alleen aan de lidstaten heldere voorwaarden werden gesteld, maar ook aan de energiesector om de verduurzaming van onze energiesector eenvoudigweg af te dwingen. Dat is vanuit het oogpunt van het Europese niveau vele malen gemakkelijker dan voor ons. Is de regering bereid om zich daarvoor in te zetten binnen de EU?

Op een belangrijk punt zijn wij het niet eens met de prioritering. Het betreft de immigratie. Wij hebben stellig de indruk dat de regering er bewust voor kiest om een achterhoedegevecht te voeren. Er ligt een set regels en wetten op Europees niveau die betrekking heeft op immigratie. Het gaat er meer om dat die regels en wetten op een goede, menselijke en strikte manier worden gehanteerd. Het gaat er niet om dat er steeds meer restrictieve immigratieregels komen. Die regels zijn namelijk al behoorlijk restrictief van aard. Daarbij komt dat een en ander niet haalbaar is.

Mevrouw Albayrak heeft daar ook al op geduid. Een aantal zaken waarvoor de regering pleit, is evident in strijd met het EVRM. Hoe gaat de regering dat straks aan de gedoogpartner, de PVV, uitleggen?

Tegen de staatssecretaris zeg ik dat het natuurlijk mogelijk is om ervoor te kiezen zo'n achterhoedegevecht te voeren. Dat kan vanuit de nationale politieke situatie: het probleem dat de staatssecretaris met een minderheidskabinet en een gedoogpartner wil regeren. De vraag is echter of dat constructief is. Hoe gaat dat werken in Europa? Hoe zal dit uitwerken op het imago van Nederland binnen Europa? Betekent dit niet dat we de goede kansen die we hebben om in Europa op een goede manier, voorin in het proces, te acteren onbenut laten? Wordt die ambitie niet volledig

gedwarsboemd door het feit dat de staatssecretaris twee boodschappen tegelijkertijd moet verkondigen, terwijl die volledig in strijd zijn met elkaar? Nederland krijgt dus een dubbel gezicht als het gaat om wat het wil in en van Europa. Is dat juist? Hoe gaat het kabinet om met die dubbele boodschap?

Wij kennen deze staatssecretaris als iemand die behoorlijk wat Euro liefde heeft. Wij zijn dan ook benieuwd hoe hij in Europa aan de slag gaat met een gedoogpartner die op een bijna rabiate manier een Eurosceptisch geluid laat horen.

De voorzitter: Daarmee komt er een eind aan de inbreng van de commissie in eerste termijn. Ik heb al kort overleg gehad met de staatssecretaris. Hij gaf aan dat hij direct kan antwoorden. Ik geef hem dus het woord. Voor zijn beantwoording heeft hij ongeveer drie kwartier de tijd.

Staatssecretaris **Knapen:** Voorzitter. Ik dank de commissie voor haar inbreng. Dit is inderdaad een fascinerend moment omdat een aantal dingen binnen de Europese Unie nieuw is. We hebben het Verdrag van Lissabon. We hebben te maken met uitbreiding van gekwalificeerde meerderheden. We hebben te maken met een meer nadrukkelijke rol van het Europees Parlement. De Europese Raad is in het Verdrag van Lissabon preciezer en nadrukkelijker gedefinieerd. Ik meen dat dit in artikel 10 staat. Dat betekent dat de rol van de nationale parlementen in dat spel zodanig moet zijn dat zij op het juiste moment en op een adequate manier input kunnen leveren als belangenbehartigers van hun kiezers. Het is daarom goed om dit overleg te voeren, al is dat in zekere zin ingewikkeld. Het gaat immers heen en weer van procedure naar inhoud en omgekeerd. Als het debat alleen betrekking zou hebben op procedures, was het betrekkelijk bureaucratisch. Als het de inhoud betreft, ben ik altijd geneigd om het door te schuiven naar de inhoudelijke bespreking met de daarvoor verantwoordelijke bewindslieden. Laat ik toch proberen om een paar opmerkingen te maken over de wijze waarop wij te werk zijn gegaan en de manier waarop wij de prioriteiten van ons allen een plek willen geven. Zoals u hebt gezien, heeft het kabinet dertig initiatieven van de Commissie «prioritair» genoemd. Dat deed het vanuit de gedachte dat het onderwerpen zijn die we politiek-maatschappelijk relevant en urgent achten. Het kunnen ook onderwerpen zijn met een grote financiële invloed, die om die reden voor ons van belang zijn om prioritair te noemen. In een aantal gevallen zien wij dat de complexiteit van de initiatieven van de Commissie van dien aard is dat we er vroegtijdig bij moeten zijn om de effecten in kaart te brengen en tijdig te handelen. In die zin is het dus goed dat we nu in een vroeg stadium eens even een eerste tour d'horizon kunnen maken langs de voorstellen van de Commissie. De Commissie noemt het pakket aan voorstellen dat ze heeft ambitieus. Ambitieus kan betekenen hoog gegrepen of veel. Als je dit allemaal ziet, heb je nogal eens de neiging, de conclusie te trekken dat de keuze die de Commissie heeft gemaakt, zowel hoog gegrepen is als veel. Hoe dan ook, het is aan ons om aan te geven wat we belangrijk vinden. Evident is dat alles wat te maken heeft met economisch herstel en het opnieuw ordenen van de financiële markten, hoge prioriteit heeft. Hierover zal geen meningsverschil bestaan; dit spreekt voor zich. U allen bent het daarover ook eens. Dit onderwerp heeft de Commissie als eerste prioriteit binnen de grote groepering bestempeld. Verder is het geen verrassing dat de Europese Commissie heeft gezegd te willen inzetten op de 2020-strategie, dus op innovatie-elementen en het naar voren schuiven van slimme regelgeving, en ten derde op het komen tot overzichtelijkere en minder regelgeving. De klacht hierover heeft de Commissie ter harte genomen en zij heeft zich consciëntieus voorgenomen, daar werk van te maken. Toen wij dit programma tegen het licht hielden, hebben wij er een aantal eigen criteria op losgelaten. Wat zijn die criteria? Die zijn, zoals hier

frequent genoemd: subsidiariteit, wat waarschijnlijk voor zich spreekt, maar ook proportionaliteit – bij alle beleidsvoornemens kijken we naar dat laatste – en, in het verlengde van wat de Commissie zelf aangeeft, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid. De volgende grote brok die we eruit halen is: wat zijn voor ons de financiële gevolgen? We willen daar goed op letten bij de voorstellen van de Commissie, want het is evident dat de Europese Unie niet kan achterblijven nu wij moeten bezuinigen en dat wij kijken naar wat de plannen gaan kosten. We hebben de hele discussie over de begroting voor volgend jaar bijna achter de rug, hoop ik. Binnenkort komen de financiële perspectieven. Het is evident dat in het licht van de financieel-economische gebeurtenissen van de afgelopen jaren wij gehouden zijn, te kijken naar de kostenkant.

In het regeerakkoord van dit kabinet staat over subsidiariteit dat alles wat beter op het niveau van de lidstaten kan gebeuren dan op het niveau van Brussel, op het niveau van de lidstaten hoort te gebeuren. Op die subsidiariteit zullen we nauwkeurig toezien, samen met u. U hebt zelf al uw vinger opgestoken over de richtlijn seizoensarbeid en een negatief oordeel uitgesproken voor wat betreft de subsidiariteit, dus het is nog niet gekomen tot een gele- of een oranjekaartprocedure, meen ik, maar ook die behoort tot het nieuwe areaal van mogelijkheden waarvan u gebruik kunt maken. Wij zullen ervoor zorgen dat de informatievoorziening adequaat en tijdig is, zodat u uw werk wat dat betreft naar behoren kunt doen. Dit voelen wij als onze verantwoordelijkheid.

Ik kom op het belangrijkste voor ons: de vraag of we tot een gezamenlijke prioritering kunnen komen. Daarbij spelen uiteraard ook de lijst die de Eerste Kamer heeft gestuurd en de reacties van de provinciale autoriteiten, dus het IPO, en de gemeentelijke autoriteiten, dus de VNG, een rol. Zij hebben ook een bijdrage geleverd aan wat voor de decentrale overheden vanuit Brussel van belang is. Juist dat is van belang omdat daar heel snel adequate informatie uit kan voortkomen over de handhaafbaarheid en uitvoerbaarheid. We hebben ook reacties uit de wereld van het bedrijfsleven gekregen. Vooral VNO-NCW en MKB Nederland hebben punten gemaakt aangaande de maatregelen voor economisch herstel. Die nemen we ter harte.

Laat ik toch iets opmerken over de inhoud. Zoals ik zei, staan voor mij natuurlijk alle wegen open om onmiddellijk te verwijzen naar de collegabewindslieden die verantwoordelijk zijn voor de individuele voorstellen van de Europese Commissie, die later uitvoeriger aan de orde komen. Hoe dan ook, wij hebben natuurlijk gekeken naar waar voor ons en voor u de prioriteiten liggen. Dat zijn groei en herstel van de werkgelegenheid en de afronding van de hervorming van het financiële stelsel. Sommigen van u hebben daar nadere vragen over gesteld. Op het lijstje dat wij hadden, ontbreken door u aangedragen onderwerpen, maar die nemen wij uiteraard graag mee in het pakket dat prioritaire aandacht verdient te verkrijgen. Een ander punt dat aan de orde is gesteld, is alles wat te maken heeft met duurzame groei. Over anderhalve maand gaan we met de Kamer en met uw vaste commissie uitvoerig van gedachten wisselen over dit onderwerp, want dit is, naar het ernaar uitziet, hét thema van de Europese Raad van februari volgend jaar. Verder verwachten wij kort daarop het witboek over de toekomst van transport. Ook dat is genoteerd als een prioriteit.

Over het onderwerp vrijheid, veiligheid en recht hebt u opmerkingen gemaakt. Ik weet dat u ook buitengewoon kritisch volgt wat er op dat vlak gebeurt. Wij hebben punten zoals smart borders en de bescherming van persoonsgegevens als prioritair aangemerkt vanwege het feit dat u ons dienaangaande kritisch volgt.

Een punt dat u wel aan de orde hebt gesteld, maar wat mijns inziens ten onrechte niet in de kabinetsreactie is meegenomen, is de mededeling in de EU-agenda over de integratie van onderdanen van derde landen. U hebt daarop gewezen, maar wij hebben het niet gedaan. Dat is simpelweg

een omissie van onze kant, dus dit punt nemen wij nu wel mee, want natuurlijk is het in het hele pakket uiteindelijk wel een belangrijk onderwerp voor dit kabinet.

Hetzelfde geldt voor de Annex III over de versimpeling en de herziening van bestaande richtlijnen, waarover de heer Ormel sprak. Het kabinet neemt dit ter harte.

De heer **Ormel** (CDA): Voorzitter. Nu we het over de integratie van personen uit derdelanden hebben, hoor ik graag van de staatssecretaris of er aandacht komt voor de moties van mij en mijn collegae Van Hijum en Toorenborg via welke wordt gevraagd om integratie van EU-onderdanen. We spreken dan over inburgeringscursussen voor die onderdanen van EU-landen die gedurende langere tijd in een andere lidstaat zijn en voor wie het toch van belang is om enigszins de taal en de cultuur van de desbetreffende lidstaat te leren kennen.

Staatssecretaris **Knapen**: Voorzitter. Dit onderwerp komt in uw overleg met collega Leers aan de orde. Bij mijn weten heeft de Europese Commissie geen voorstellen over dit onderwerp ingediend waarop wij dienen te reageren, maar dat verhindert ons overigens niet om dit onderwerp aan de orde te stellen.

De heer Ormel en anderen hebben op een ander punt in de prioriteitenagenda van de Unie gewezen: de versterking van het externe optreden. Voor ons is dat ook van belang. De Commissie geeft in haar werkplan aan dat ze er voldoende aandacht aan besteedt, want de structuur van dit hoofdstuk in het Verdrag van Lissabon moet volgend jaar vorm krijgen. Bovendien moet de Europese Unie een mondiaal profiel ontwikkelen. Ik moet de heer Ormel wel zeggen dat wij tegen beperkingen aanlopen waar het gaat om het gebruikmaken van de EDEO voor een aantal dienstverleningsactiviteiten, bijvoorbeeld op het gebied van consulaire diensten. Met name kleinere lidstaten zijn daar namelijk grote voorstanders van, terwijl grote lidstaten het zo veel mogelijk zelf willen blijven doen. Wij moeten kijken of het ons lukt om onze wensen een plek te geven tussen die twee nog bestaande tegenstellingen. Dat weten we nog niet, maar we zien wel dat daarover meningsverschillen bestaan. Daar komen we ongetwijfeld nog over te spreken als we het hebben over de rol van de EU op extern gebied, het gemeenschappelijke buitenlandsveiligheidsbeleid, de internationale handelspolitiek en ontwikkelingssamenwerking.

Aangesneden zijn verder thema's die te maken hebben met uitbreiding en met Europese ontwikkelingssamenwerking. Afgelopen vrijdag heeft het kabinet op het groenboek gereageerd. Wij zijn daarover in gesprek met de collega's van ontwikkelingssamenwerking. Verder blijven wij de Commissie steunen in haar dringende behoefte om de DOHA Ontwikkelingsronde af te ronden. Alles bij elkaar zou het hierbij gaan om zo'n 400 mld. dollar. Dat is weliswaar een bedrag in dollars, maar daarmee kom je toch al gauw op een bedrag van 320 mld. à 330 mld. Daar hebben we dus alle belang bij.

Tot slot zeg ik toch nog even iets over de financiële perspectieven. De Europese Commissie heeft contourschemen over het toekomstige cohesiebeleid en voorstellen voor hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid gepresenteerd. Successievelijk komen daarover consultaties. Uiteindelijk zullen die ergens in de loop van het voorjaar in een eerste schets uitmonden. Dan heeft Hongarije het voorzitterschap en daarna Polen, maar we verwachten dat dit tijdens het Deense voorzitterschap tot een goed einde kan worden gebracht. Het spreekt in ieder geval voor zich dat dit niet alleen voor de Commissie, maar ook voor het kabinet en, zoals u aangeeft, ook voor de Kamer een prioriteit is. Daarom zullen we er vanaf begin volgend jaar successievelijk en voortdurend over in gesprek zijn. Ik zeg u ook toe dat wij de Kamer voortdurend naar

vermogen zullen informeren over onze inzet op het vlak van de financiële perspectieven om de korting van 1 mld. die we tijdelijk hadden, ten minste voort te zetten waar het gaat om de commissie en om initiatieven die mogelijk van onze kant te nemen zijn.

De heer **Schouw** (D66): Ik schrik een beetje van de reactie van de minister. Hij zegt dat het kabinet er alvast op inzet, die 1 mld. vast te houden. Dat is mooi; dat staat ook in ons verkiezingsprogramma. Zegt het kabinet, als het gaat om het echt hervormen van het budget voor het GLB en de andere budgetten die we allemaal zo graag anders willen, met zoveel woorden: als we dat miljard maar binnenhalen, zal de rest ons een zorg zijn? Of zegt het net als D66 dat de hervorming van de budgetten eigenlijk prioritair is, maar dat het mooi meegenomen is als we dat miljard kunnen redden?

Staatssecretaris **Knapen**: Deze woorden ga ik zo niet herhalen, maar feit is wel dat wij de discussie starten over wat een lean, mean en moderne Europese begroting is, over hoe die wordt samengesteld, wat de doelstellingen ervan zijn en wat een adequate en eerlijke verdeling van de lasten over de diverse lidstaten is. U weet dat wij op het bruto nationaal inkomen inzetten als uitgangspunt voor de opstelling van de Europese begroting voor de volgende termijn van zeven à acht jaar. Onze inzet is ook om te verschuiven van het klassieke rondpompen van geld naar het meer voorwaarts gerichte investeren in die sectoren, op die terreinen en in die onderdelen, waarin groei kan worden verwezenlijkt. Overigens is het inderdaad de inzet van het kabinet, zoals ook in uw verkiezingsprogramma staat, om die 1 mld., die wij als tijdelijke korting hebben gekregen, weer te krijgen, in die volgorde.

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Nee, nee, nee, ik sta dit niet toe. U hebt uw vraag gesteld. Dit gaat inhoudelijk over een van de dossiers. De staatssecretaris heeft hier nu op geantwoord. We gaan terug naar de agenda voor vanavond.

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Mag ik hier wel op terugkomen in mijn tweede termijn of mag ook dat niet van u?

De **voorzitter**: Daarover gaat u zelf natuurlijk.

De heer **Schouw** (D66): Dank u wel.

De **voorzitter**: Ja, maar ik houd me wel aan de agenda en ik vraag u om dat ook enigszins te doen. U bepaalt die overigens zelf tijdens de procedurevergadering.

De staatssecretaris vervolgt.

Staatssecretaris **Knapen**: Dank u wel, mevrouw de voorzitter. Het is inderdaad enorm verleidelijk om van procedure naar inhoud uit te wijken. Ik zal proberen, enkele antwoorden te geven op de vragen over prioritering. Daarover hebben we het tenslotte.

De heer Schouw heeft gevraagd hoe het zit met de aandacht voor effectiviteit en voor impact assessments. Wij hebben ons uitgesproken voor prioriteit waar het gaat om het programma Slimme regelgeving. Dat is de Nederlandse vertaling van wat de Commissie voorstelt. We nemen de prioriteit die ook hier doorklinkt op het gebied van slimme regelgeving. Die heeft te maken met effectiviteit. Die nemen we serieus.

De heer Schouw had ook een vraag over draagvlak. Mij is duidelijk dat dit natuurlijk te maken heeft met de prioriteiten die we hier met elkaar afspreken. Laten we even een ding vaststellen: natuurlijk is een overgrote

meerderheid van de Nederlandse bevolking overtuigd van het economische belang van de Europese Unie. Het economisch belang is wel iets anders dan het belang. Het is niet onbelangrijk om dit vast te stellen alvorens überhaupt een discussie over draagvlak te voeren. Het kabinet maakt er ook een punt van om voortdurend te hameren op een Europese Unie die goed functioneert. Daarom hanteren wij toepasbaarheid en handhaafbaarheid als toetsingscriteria. Ook dat raakt namelijk legitimatie en draagvlak. De punten die te maken hebben met het hele terrein van asiel en migratie, en veiligheid heeft ook te maken met erop toezien dat de Europese Unie op een manier werkt dat de burger het herkent. De wijze waarop wij met de prioriteiten omgaan, houdt daarmee rekening. Overigens merk ik tot slot op, maar wat mij betreft is dit niet meer dan een voetnoot, dat ik begin volgend jaar met een notitie wil komen over wat vroeger draagvlakbeleid heette.

De **voorzitter**: Sommige leden van de commissie zien dit als een toezegging. Dit is een bevestiging van een eerdere toezegging.

Mevrouw **Albayrak** (PvdA): In de kabinetsreactie staat op enig moment onder het kopje Bevordering slimme regelgeving in relatie tot het draagvlak dat het kabinet gaat inzetten op haalbare omzettinginstrumenten, met name voor die onderwerpen waarvoor regelgeving met zware maatschappelijke gevolgen geldt. Dat is een wat cryptische zin, vind ik. Als het goed is, zijn die zware maatschappelijke gevolgen namelijk al meegewogen bij de totstandkoming van die regelgeving. Kan de staatssecretaris voorbeelden geven van regelgeving met zware maatschappelijke gevolgen, waarvan de implementatetermijn in zijn ogen te kort was? Volgens mij heb je daarvoor feitelijk het wetgevingstraject nodig. Als dat daarvoor te krap is, kun je uitbreiden. Dit gaat toch niet om het creëren van draagvlak voor iets nadat er een besluit over is genomen in plaats van voordat er een besluit over wordt genomen?

Staatssecretaris **Knapen**: Ik denk dat ik daarop alleen maar ja kan zeggen. De zin die mevrouw Albayrak voorleest, suggereert dat je twee keer prioriteert, een keer omdat het een zware impact heeft en een keer omdat het een zwaar traject is. Dat is in zekere zin dubbelop. Dat ben ik met haar eens.

Mevrouw de voorzitter, staat u mij toe om te reageren op de heer Bontes, al is dit wederom op de rand van inhoud. Ik vraag dit om zijn dreigende stemgedrag over deze prioriteitenagenda wellicht positief te beïnvloeden. Hij maakt zich zorgen over de plannen van de Commissie op het gebied van onderwijs en beroepsopleidingen. De Europese Unie heeft hier inderdaad geen wetgevende, maar slechts een beperkte coördinerende en aanvullende rol. Haar rol is dus beperkt, aanvullend en coördinerend en niet wetgevend. Ik hoop dat ik de zorgen van de heer Bontes op dat stukje kan wegnemen. Feit is natuurlijk wel dat het handzaam kan zijn om dingen op elkaar af te stemmen. Een elektricien die in Limburg zijn diploma heeft gehaald, wil natuurlijk ook heel graag in Aken opdrachten kunnen binnenhalen. Het is prettig als het diploma dat de elektricien in Heerlen heeft gehaald, van dien aard is dat hij er ook in Aken iets mee kan doen. Die coördinerende rol kan dus wel van belang zijn voor burgers binnen de Europese Unie.

De heer Van Bommel vroeg wanneer de regering over de nieuwe financiële perspectieven met de Kamer gaat praten. Het eerste zekere moment is eind juni. De Commissie heeft namelijk in het vooruitzicht gesteld dat ze dan, na de consultaties die nog lopen, haar eerste samenvattende voorstel presenteert. Naar aanleiding van dat voorstel zal het kabinet een reactie formuleren, waarover zij vervolgens uiteraard met de Kamer in discussie zal treden en uitgebreid zal spreken tot aan de Raad Algemene Zaken in december toe.

De heer Ormel heeft een vraag gesteld die wellicht de procedure raakt, namelijk hoe het staat met prioriteit aan circulaire migratie. Dankzij inspanningen van eerdere kabinetten is de circulaire migratie opgenomen in het Stockholmprogramma. Het onderwerp ligt ons na aan het hart. De Commissie zal in de loop van volgend jaar met voorstellen komen. Ik weet niet precies wanneer «in de loop van volgend jaar» is, maar in ieder geval voor 2012. Je mag er dus van uitgaan dat dit volgend jaar september zal zijn en zeker niet later. De Commissie komt met voorstellen om circulaire migratie te vergemakkelijken. Zij wil onderzoek doen naar de wijze waarop alle relevante beleidstukken kunnen bijdragen aan en van invloed kunnen zijn op de voorwaarden van verhoogde tijdelijke en circulaire migratie. Het streven is om met een coherent voorstel te komen om circulaire migratie te bevorderen. Wij zullen daar uiteraard op terugkomen. Het onderwerp behoort wat ons betreft tot de prioriteiten.

Ik ben al ingegaan op de consulaire dienstverlening van de EDEO. Wij komen daar ongetwijfeld op terug bij de nadere invulling van de economische dienst en zijn externe optreden. Deze spanning is er nu even. De heer Ormel sprak over vereenvoudiging van bestaande wetgeving. In de annex van het werkprogramma van de Commissie staan een kleine vijftig voorstellen voor vereenvoudiging van bestaande wetgeving, gecombineerd met reductie van administratieve lasten. Als ik het goed begrijp, stelt de heer Ormel voor om bij deze herziening steeds een subsidiariteitstoets te kunnen toepassen. Ik zie daar bij herzieningen zeker mogelijkheden toe.

Mevrouw Albayrak en anderen hebben gesproken over de vraag op welke wijze Nederland in de Europese Unie uitvoering zal geven aan alle wensen op het gebied van asiel en migratie. Alvorens onmiddellijk te vluchten in een beantwoording in de trant van: daar komt het vakdepartement op terug, wil ik twee dingen in het algemeen zeggen. In de eerste tien, twaalf bladzijden van de voorstellen van de Commissie wordt er weinig over geschreven, maar voor ons heeft deze kwestie urgentie. Weliswaar wordt op dit moment naar enkele richtlijnen gekeken, maar er zijn ook nog andere richtlijnen waarnaar gekeken zou kunnen worden, bijvoorbeeld de richtlijn inzake vrij verkeer en bepaalde elementen van de terugkeer-richtlijn. Door sommige sprekers is gesuggereerd dat wij van hier naar Brussel wandelen met allerlei voorstellen om dingen te veranderen waarvan wij dan weten dat dit toch niet kan, maar dat wij dat toch doen om iedereen een beetje rustig te houden. Het is niet onbelangrijk om vast te stellen dat bij die vooronderstelling wellicht wordt miskend dat wij – ik spreek niet in pluralis majestatis, maar ik heb het over gesprekken met een aantal collega's – hebben vastgesteld dat de onderwerpen niet alleen in Nederland actueel zijn en dat zij vragen om een geordend, Europees antwoord. Alleen al doordat de onderwerpen in diverse landen leven, verdienen zij een plek op de agenda, opdat daar ordelijk en volgens de daarbij behorende procedures rekening mee kan worden gehouden en op kan worden gereageerd. Als ik mij niet vergis, heeft collega Leers de Kamer toegezegd, spoedig met een werkplan te komen over de wijze waarop met het asiel- en migratiecomplex moet worden omgegaan. Het is geen geheim dat er op dit moment druk wordt gewerkt aan zo'n werkplan. Ik weet niet of voor het eind van het jaar een notitie aan de Kamer kan worden gezonden. Kamerteknisch gesproken, is dat al vrij snel. Zo niet, dan zal dat heel snel in het begin van volgend jaar zijn. Er komt dus een notitie waarin wordt geprobeerd om de urgentie, de mogelijkheden en het inzicht in de verhoudingen binnen de Europese Unie op deze onderwerpen, met de Kamer te delen, zodat er in de context van onze inspanningen in Brussel een ordelijke discussie over gevoerd kan worden.

De voorzitter: Als de notitie regeringstechnisch wel voor het einde van het jaar kan worden opgestuurd, dan kunnen we Kamerteknisch vrij vlot volgend jaar de zaak in procedure nemen.

Mevrouw **Albayrak** (PvdA): Bij mij leeft helemaal niet de miskenning dat er in Europa geen gevoel van urgentie zou zijn voor aanscherping van een aantal punten. Dat dit in meerdere landen wordt gedeeld, is een feit. De Partij van de Arbeid is er ook groot voorstander van dat de staatssecretaris die weg op een aantal punten blijft gaan. Mijn bezwaren zijn er echter in gelegen dat Nederland op veel van die punten, zeker ten aanzien van de gezinsherenigingsrichtlijn, al de allerscherpste eisen stelt. De rest van Europa bungelt daar ver onder. We hebben, samen met Denemarken en wellicht nog een enkel ander land, al zeer strikte regels. Naar elkaar toe bewegen, zal voor sommige landen hooguit een iets hoger niveau van harmonisatie betekenen. Ik geef op een briefje dat we het debat over wat de staatssecretaris daar bovenop nog aan aanscherpingen voorstelt, over een jaar of twee ongetwijfeld weer zullen voeren, als de staatssecretaris er dan nog zit. Hij zal zien dat dit dus niet gebeurt. Mijn vraag is of collega Leers dat werkprogramma aan de staatssecretaris zal voorleggen. Is hij bereid om, gelet op zijn algehele verantwoordelijkheid, die ook raakt aan het draagvlak voor Europa – die strategie luistert heel nauw – de voorstellen van collega Leers voor te leggen aan zijn mensenrechtenjuristen en zal hij daarop advies uitbrengen?

Staatssecretaris **Knapen**: Wij zijn eigenlijk vanaf het begin betrokken bij de notitie. Het antwoord is dus ja.

Voorzitter. Mevrouw Albayrak heeft nog een vraag gesteld waarbij ik aarzel of deze de procedure of de inhoud betreft. U kapt mij maar af als ik te veel op de inhoud inga en te weinig op de procedure.

De **voorzitter**: U gaat over uw antwoorden. Als u het er inhoudelijk op wilt wagen, is dat aan u. Net zo goed als het aan de Kamer is om te proberen, inhoudelijk punten te drukken. Dat kan altijd.

Staatssecretaris **Knapen**: Dan moet ik het zelf opknappen. De vraag ging over macro-economische verstoringen. Het onderwerp financieel-economische regelgeving in reactie op de financieel-economische crisis heeft grote prioriteit. Bij macro-economische verstoringen doelt mevrouw Albayrak op een passage uit de aanscherping van het Stabiliteitspact en dus op een onderwerp dat van groot belang is voor reparatie van de omissies in het financieel-economisch kader van de Europese Unie, meer in het bijzonder in dit geval van de eurolanden. Dit onderwerp is nog in discussie. De definitieve teksten zijn er nog niet. Zodra zij er zijn, zal dit onderwerp ongetwijfeld met u worden gewisseld, maar geen misverstand: macro-economische verstoringen en wat deze kunnen betekenen voor de speelruimte van de diverse partijen in landen, bijvoorbeeld op het punt van de loonvorming, zijn onderwerpen waar wij ongetwijfeld op terug zullen komen. Deze vraag raakt aan een adequate reactie op macro-economische verstoringen. Dit heeft alle aandacht. Wij delen de prioriteit die wij aan dit onderwerp geven. Wij zullen erop terugkomen zodra de definitieve voorstellen van de Commissie binnen zijn.

Mevrouw **Albayrak** (PvdA): Ik heb gevraagd of de invloed van de Commissie zo ver mag reiken dat zij over het ontslagrecht en de cao-onderhandelingen in Nederland gaat, onder de definitie van wat de Commissie zich nu voorneemt.

Staatssecretaris **Knapen**: Ik kom daar graag op terug wanneer we de precieze teksten kennen van de aanscherping van het Stabiliteitspact. Pas dan is het zinvol om aan te geven waar de scheidslijnen lopen en in welke omstandigheden zij een rol spelen.

De heer Grashoff heeft gevraagd hoe wij met de boodschap omgaan: goed doen of niet doen. Wij reageren daar in zekere zin op door aan te geven dat wat ons betreft bij alles wat de Europese Commissie voorstelt

subsidiariteit, proportionaliteit en handhaafbaarheid belangrijke criteria zijn om vast te stellen of het verstandig is om iets te doen. Als op één van die criteria het antwoord nee is, dan wordt het al lastig om het goed te doen. Als je iets niet goed kunt doen, kun je het inderdaad beter niet doen. Feit is echter dat aan het eind van de rit de Europese Unie ook een wereld is van compromissen. Onze ideale inzet is om iets goed te doen of het anders te laten, maar dat de werkelijkheid soms iets anders kan uitpakken, zult u ons vergeven.

Dit waren de belangrijkste punten. Ik hoor graag of ik iets over het hoofd heb gezien.

De **voorzitter**: Ik stel een tweede termijn voor met een spreektijd van twee minuten per fractie. Deze termijn moet dan ook worden benut om moties in te dienen.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Het kan aan mij liggen, maar kennelijk is de staatssecretaris naar dit overleg gekomen met de idee dat hij alle vragen op procedureel niveau kan beantwoorden. Ik heb echter niet een van mijn vragen beantwoord gekregen. Het kan zijn dat ik alleen vragen over de inhoud heb gesteld, maar ik meen dat wij hier een debat hebben met de regering waarin ik wat meer inhoudelijk vragen kan stellen. Ik kan deze allemaal herhalen, maar misschien heeft hij deze nog in reserve, dat scheelt mij in mijn tweede termijn.

De **voorzitter**: Het is mij inderdaad opgevallen dat de staatssecretaris de naam van de heer Ten Broeke niet of nauwelijks in zijn beantwoording heeft genoemd. Niet dat dit hoeft, maar ik herinner mij wel dat hij concrete vragen heeft gesteld. Het lijkt mij het beste dat hij deze in de tweede termijn beantwoordt. Hij kan zaken wellicht combineren. Als eerste spreker in de tweede termijn geef ik het woord aan de heer Schouw.

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Ik bedank de staatssecretaris voor zijn beantwoording, maar ook voor het omhouden van zijn paarse stropdas, zoals het kabinet afgelopen vrijdag. Ik snap ook waarom, want de oppositie is toch nodig om zijn Europese agenda door het parlement te krijgen. Ik heb enkele opmerkingen. Tot de eerste termijn was dit een voorbeeldig proces, maar ik zeg mijn linkerbuurman na dat dit debat onbevredigend verloopt. Ik snap wel dat de staatssecretaris niet alles van de inhoud weet, maar deze commissie moet dan ook eens reflecteren op de vraag of zij de andere Europese hoofdrolspelers hier volgend bij jaar zal vragen, dus Leers, Rosenthal, Verhagen en Schultz. Dat brengt mij op een andere kwestie, namelijk de coördinerende rol van deze staatssecretaris. Hij is wel heel erg lijdzaam en afwachtend. De regie ligt bij een ander. Ik vraag deze staatssecretaris om zijn Europese rol, zijn Europese prioriteiten hier aan ons kenbaar te maken. Het klinkt anders zo behulpzaam en ondersteunend aan anderen. Hij had ten minste kunnen zeggen dat Nederland een constructieve rol in Europa gaat spelen, waartoe de heer Ormel hem opriep, maar zelfs dat is niet gebeurd. Ik vraag de staatssecretaris dan ook om iets meer op dat punt te doen. Over de nederlagenstrategie hebben we al gesproken. We wachten op het actieplan van Leers. Ik vraag de heer Knapen toch echt in zijn functie als coördinerend Europese bewindspersoon of het voorstelbaar is dat hij de Europese landen afgaat met het verzoek om het EVRM af te zwakken of te veranderen. Dat lijkt mij onvoorstelbaar, maar ik wil daarop graag een ja of nee horen.

De **voorzitter**: U kunt nog een laatste punt aan de orde stellen, want u bent door uw twee minuten heen.

De heer **Schouw** (D66): Ik ben blij dat de staatssecretaris heeft gezegd dat het eerst om verandering van de budgetten gaat en dan om het ene miljard, maar dan komt heel snel het plan-Ormel om de hoek kijken, dat vorige week aan de orde was, waarin de regering wordt verzocht om een aantal scenario's voor te bereiden. Je hebt dat nodig om de discussie ordentelijk te voeren. De staatssecretaris was daarover negatief, maar ik vraag hem toch om dit in heroverweging te nemen. De heer Ormel vraag ik om toch eens met de collega's te overleggen om op dat punt een motie in te dienen, want die discussie moeten we in de toekomst ordelijk voeren.

Tot slot nog even de WRR. Het kan zijn dat ik het heb gemist, voorzitter.

De **voorzitter**: U bent nu toch echt door uw twee minuten.

De heer **Schouw** (D66): U had ook als voorzitter op kunnen letten. De staatssecretaris heeft geen antwoord gegeven op mijn vraag om een reactie te geven op het WRR-rapport.

De **voorzitter**: Dat klopt. Dat hoort bij de inhoudelijke punten waarop de staatssecretaris in tweede termijn zal ingaan.

De heer **Schouw** (D66): Dank u wel, voorzitter.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Voorzitter. Ik heb al een prealabele opmerking gemaakt, dus ik zal nu snel even sorteren wat er aan vragen is blijven liggen, zodat de staatssecretaris daarop in tweede termijn terug kan komen. Dat is belangrijk, gegeven ook het belang van dit debat.

Ten aanzien van de interne markt heb ik de voorstellen van de commissie-Monti nadrukkelijk genoemd. Haar rapport is van na de prioritering. Gezien de voorstellen op het terrein van arbeidsrecht, maar ook in de sfeer van de milieuregels, lijkt het mij goed dat de regering dat in haar eigen prioritering meeneemt. Ik heb het aanleggen van een gasrotonde genoemd. Hetzelfde geldt voor elektriciteit. Er is een voorstel voor implementatie van smart grids. Het gaat daarbij niet alleen om leverzekerheid, maar ook om juridische zekerheid. Het wettelijk kader dat daarvoor nodig is, is extreem belangrijk en dat zou de regering ook moeten vinden.

Op het terrein van economische zaken gaat het om staatssteunregels en de vereenvoudiging van aanbestedingsrecht. Bij de staatssteunregels met betrekking tot diensten van algemeen belang hebben wij gevraagd of die niet nationaal zouden moeten zijn. Bij het aanbestedingsrecht gaat het met name over zzp'ers. In het verleden heb ik het hier ook al over gehad. Kunnen zij ook meedoen aan Europese aanbestedingen? Wat doet de Nederlandse regering om dat mogelijk te maken?

Bij het witboek voor de toekomst van transport heb ik niet alleen milieuzaken naar voren gebracht, zoals de staatssecretaris zojuist heeft gedaan. Dit betreft ook het voorstel van het Europees Parlement, een van de meer zinvolle voorstellen bij het budgetdebat tussen alle andere Unfug, zo zal ik maar zeggen.

Op het gebied van sociale zaken en werkgelegenheid ligt er een wetgevingsvoorstel voor gedetacheerde werknemers. Daarnaast heb ik gevraagd naar de herziening van de arbeidsrichtlijn. Op het gebied van extern beleid heb ik een vraag gesteld over het groenboek begrotingssteun. 10% van het Nederlandse ontwikkelingsbudget wordt nu via de EU besteed.

Ik heb gesproken over het belangrijke terrein van binnenlandse zaken, asiel en migratie. Ik ben het eens met mevrouw Albayrak dat niet alleen naar de effectiviteit van de maatregelen moet worden gekeken. Er moet wel degelijk ook iets in de constructie van de wetgeving veranderen. Ik hoorde in de PvdA-reactie daar iets van terug. Niet alleen een Europese

rechter heeft ons daartoe opgeroepen. Het is niet alleen wat er in het regeerakkoord staat. Ook de Europese rechter die ons daarvoor heeft veroordeeld, heeft gezegd dat wij dan ook aan de wetgevende kant wat moeten doen. Die input is dus van belang. Ik adviseer de staatssecretaris zeker om zich te verstaan met Denemarken om na te gaan hoe dit in 2001 is gegaan. Ik denk aan de terugkeerrichtlijn en aan de richtlijn huwelijksmigratie, de leeftijd van 24 jaar. Dat is allemaal nog keurig binnen het EVRM en andere verdragen, en er zijn toch buitengewoon goede effecten. Ten slotte kom ik op de richtlijn inzake het vrije verkeer. Wat de staatssecretaris nodig heeft, is een meer fundamenteel debat over de socialezekerheidsdimensie van het interne vrije arbeidsverkeer. Wij hebben dat misschien wel eens wat onderschat toen we die vier vrijheden halverwege de vorige eeuw bedachten. Nu zitten we met een Unie die zo is uitgegroeid en waarin de verschillen heel groot zijn. Dat zie je niet alleen bij de muntunie, maar ook bij de interne markt. Staatssecretaris, laat die draagvlaknotitie maar lekker zitten. Als u de vragen hier beantwoordt, dan komt het volgens mij helemaal goed met het draagvlak.

De **voorzitter**: Ik sluit niet uit dat de rest van de commissie daar iets anders over denkt. Het is in ieder geval wel een goed begin, denk ik.

De heer **Bontes** (PVV): Voorzitter. Ik houd het wat korter. Ik kom alleen terug op het belangrijkste punt, te weten asiel en immigratie. Ik moet zeggen dat ondanks de pogingen van mevrouw Albayrak om de gedoogpartner en de regeringscoalitie uit elkaar te drijven, haar dat niet zal lukken. Wij hebben er vertrouwen in dat minister Leers zijn punten zal realiseren en dat dit goed gaat komen. We kijken wel uit naar de uitwerking. We zien die graag tegemoet. Ik heb een reactie gekregen op de stellingen die ik heb neergelegd en dat is wat mij betreft voldoende.

De heer **Van Bommel** (SP): Voorzitter. Anders dan de vorige spreker ben ik bijzonder ontevreden over deze beantwoording in eerste termijn van de staatssecretaris. Ik vind het een slechte start. Als wij spreken over het werkprogramma, dan hebben wij het over de prioriteiten van de Europese Commissie, wat het kabinet daarvan vindt en welk oordeel de Kamer daarover heeft. Wij zetten dus nu de piketpalen voor de komende jaren, want dit zijn grote thema's. Als de staatssecretaris meent, te kunnen volstaan met zo'n algemene beantwoording en een enkele vraag en opmerking van een Kamerlid daarbij meenemend, dan voorzie ik een moeizame relatie met de Kamer. Ik wens hem dat niet toe, omdat ik vind dat wij op dit punt bediend moeten worden. De Kamer heeft recht op antwoorden. Ik stel een andere rol voor de Commissie voor als gevolg van het optreden van de Europese Raad. Ik heb het over een thema zoals de sociale agenda en vraag waar die blijft. Ik vraag naar de inzet op het punt van cyber security. Ik heb gevraagd naar de ambities en de pretenties op het punt van het externe beleid, een heel groot thema. Ik vind dan dat de staatssecretaris daarop moet ingaan. Ik kan mij voorstellen dat de staatssecretaris een heel specifiek onderwerp zoals een gemeenschappelijke heffingsgrondslag voor vennootschapsbelasting doorschuift naar zijn collega's, maar bij de andere thema's gaat het puur over het werkprogramma en zijn appreciatie van die prioriteiten. Als ik geen antwoord krijg, dan kan ik in tweede termijn niet anders dan veel mekkeren over het feit dat ik geen antwoord heb gekregen. Ik hoop echt dat dit in de toekomst beter gaat.

De heer **Ormel** (CDA): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor zijn beantwoording in eerste termijn. Van het nieuwe ministerie van ELI wordt wel gezegd dat dit eigenlijk het ministerie van ELIA zou moeten heten, het ministerie van Economische Zaken, Landbouw, Innovatie en Alles. Als ik echter de gretigheid van de collega's hier hoor, is dit eigenlijk de

staatssecretaris van alles. Het blijft in ieder geval in CDA-handen, dus dat is goed. De staatssecretaris heeft gekozen voor een beantwoording waaruit de strategie en de coördinatie blijkt en dat bevalt mij wel. Ik begrijp dat mijn collega's op allerlei onderdelen antwoorden willen. Ik zou dat ook prettig vinden, maar wij krijgen nooit antwoord op al die vragen, want daarvoor is de tijd tekort.

Ik begrijp de staatssecretaris heel goed dat hij, sprekend over de strategie, zegt dat bepaalde onderwerpen in het regeerakkoord en in het gedoogakkoord zitten, waarbij de Nederlandse regering gaat proberen om daarvoor in Europa draagvlak te krijgen. Het is niet zeker dat het lukt, maar we gaan het proberen, zo stelt hij. Dat lijkt mij een uitstekend standpunt. Daarbij wil ik wel graag zien dat dit gebeurt vanuit een pro-Europese attitude, vanuit het belang dat wij zien in de Europese Unie. Ik heb de staatssecretaris als zodanig gehoord. Ik ga ervan uit dat hij de Europese Unie ook zo ingaat. Ik heb bij de diverse technische details ook gretigheid getoond, bijvoorbeeld op het gebied van dierenwelzijn en hoe dat zal gaan. Tegelijkertijd begrijp ik dat deze vragen eigenlijk beantwoord moeten worden door de staatssecretaris voor Landbouw. De collega's horende, zullen we wellicht nog enkele specifiek technische antwoorden krijgen, maar de lijn, de strategie kan op steun van de CDA-fractie rekenen.

Mevrouw **Albayrak** (PvdA): Voorzitter. Het is inderdaad een lastig debat, omdat veel vragen specifiek vakinhoudelijk zijn en de vakministers betreffen. Ik neem het deze staatssecretaris ook helemaal niet kwalijk dat hij veel naar zijn inhoudelijk deskundige collega's verwijst. Dat zegt echter wel iets over hoe wij dit debat voeren en mijn verwachtingen bij de controlerende functie van de Kamer. Het moment waarop vind ik, en met mij andere sprekers, erg belangrijk. We zullen zelf ook moeten nadenken over de vraag hoe we dit debat een tandje steviger kunnen maken. Het gaat mij echter wat ver om het halve kabinet uit te nodigen bij de bespreking van het werkprogramma van de Commissie. Een coördinerend bewindspersoon kan dat best zelf wel af, maar misschien moeten we om meer ambtelijke ondersteuning van de vakdepartementen vragen. Zij kunnen wat gericht inhoudelijk antwoord geven. De staatssecretaris gaat daar verder over, maar dit is vooral bedoeld als een oproep aan de Kamer om na te gaan op welke wijze zij het debat effectiever kan maken. Ik zal niet terugkomen op de vragen van mij die niet zijn beantwoord. Ik verwacht van deze staatssecretaris wel een wat proactievere houding ten opzichte van collega's. Ik kreeg vandaag een beetje de indruk dat de staatssecretaris vooral doorverwijst. Als coördinerend bewindspersoon heeft hij een eigenstandige verantwoordelijkheid voor het totaal. Hij moet het Nederlands belang, een effectief en efficiënt functionerend Europa bewaken. Daarvan is hij de coördinator. Ik verwacht dat de staatssecretaris zijn collega's aanspreekt op het moment dat hij acties, strategieën of inhoudelijke voorstellen ziet die in strijd zijn met het grotere belang waar hij over gaat. Daar wil ik graag iets meer over horen, want dat raakt de inhoud. De staatssecretaris mag een mening hebben over de voorstellen van zijn collega's als hij denkt dat die uiteindelijk schadelijk zijn voor het grotere belang.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Voorzitter. Ook bij mij overheerst een beetje teleurstelling over de beantwoording. De beantwoording was heel globaal en het is niet altijd even duidelijk wat de inzet op strategisch niveau is. Het is jammer dat de staatssecretaris niet is ingegaan op de vraag hoe hoog hij de slagingskans acht van de agenda van het kabinet op het gebied van migratie en immigratie, met name waar er sprake is van strijdigheid met het EVRM. Wellicht kan de staatssecretaris daar in tweede termijn op terugkomen. Hoe denkt de staatssecretaris om te gaan met het dilemma van de eurosceptische uitstraling en de pro-Europese

uitstraling dat hij toch op de een of andere manier in Europa moet zien te verkopen?

Een inhoudelijke vraag van mij is niet beantwoord. Ik zou het plezierig vinden als de staatssecretaris iets kan zeggen over de inzet van het kabinet op het dossier energie en over mijn specifieke pleidooi voor Europese maatregelen voor verduurzaming van de energiesector.

De **voorzitter**: Ik stel voor om de staatssecretaris de gelegenheid te geven om te antwoorden. Ik kan niet inschatten hoeveel tijd hij daarvoor nodig heeft. Als er voor 20.30 uur nog tijd over is – dan stoppen wij echt – dan is er nog gelegenheid om verhelderende vragen te stellen.

Staatssecretaris **Knapen**: Voorzitter. Laat ik misschien vooraf even iets verduidelijken over mijn positie en het karakter van deze discussie. Dit is geen overleg waarin het Europese stukje van de algemene beschouwingen wordt overgedaan. Deze discussie gaat over de prioriteiten van kabinet en Kamer met betrekking tot de agenda van de Commissie. De houding van het kabinet ten opzichte van de Brusselse agenda is betrekkelijk overzichtelijk. Wij zijn constructief en kritisch; constructief omdat wij onderdeel zijn van de Europese Unie en kritisch omdat wij als lidstaat ook op onze belangen hebben te letten. Vervolgens is de vraag hoe dit zich vertaalt naar de diverse beleidsterreinen. Wij hechten grote waarde aan drie grote brokken. De eerste is het financieel herstel en alles wat daarvoor nodig is van de EU en de Commissie. De tweede is een innovatieve houding ten opzichte van de financiële agenda. De derde is het met nadruk op de agenda van de Commissie houden van de onderwerpen veiligheid, asiel en migratie. Dit zijn de drie grote brokken die wij met een constructieve en kritische opstelling benaderen. Ik zie het als mijn coördinerende taak om die hoofdlijn van een constructieve en kritische benadering te bewaken. Die is op alle mogelijke terreinen nader in te vullen, afhankelijk van omstandigheden en urgenties. Dat is de rode draad in mijn opvatting van het coördineren van allerlei uiteraard vaak tegenstrijdige belangen.

Ik zal nu proberen om enkele specifieke vragen te beantwoorden. Ik weet dat ik daarbij menigeen teleur zal stellen, omdat die vragen inhoudelijk op een later moment aan de orde komen. De heer Schouw heeft over het EVRM gesproken. Wij beschouwen de discussie over de interpretatie van bepaalde elementen van het EVRM en in het verlengde daarvan de mogelijkheden om eventueel wijzigingen aan te brengen op de punten waarvan iedereen overtuigd is dat die gewijzigd moeten worden, als iets wat op de allerlaatste plaats komt. Het is evident dat dit aan het eind van de rit als een soort lender of last resort aan de orde kan komen. Meer niet. De heer Schouw vroeg ook naar een reactie op het laatste WRR-rapport. Het kabinet heeft in het vooruitzicht gesteld om daar eind januari of half februari op te reageren. Ik zeg dit even uit mijn hoofd, maar veel later zal het niet zijn.

Mijnheer Ten Broeke, excuses dat ik in eerste instantie niet ben ingegaan op uw betoog over het Montirapport. De Commissie moet dit rapport nog overnemen. Wij konden niet verwachten dat de Commissie dit al had meegenomen in haar programma voor volgend jaar. Het is echter evident dat er een aantal richtingen in staan waarlangs de agenda van de Commissie nader bevrucht kan worden. Op het terrein van het aanbestedingsrecht, de mogelijkheden voor de energiesector en de herziening van arbeidsrichtlijnen worden stevige noten gekraakt, die wel degelijk relevant zijn voor de nadere invulling van de innovatieagenda van de Commissie. Het is ook niet de eerste de beste die zijn naam aan dit rapport heeft verbonden. Wij nemen ons dit rapport ter harte, maar de Commissie moet daar zelf nog op reageren.

De heer Van Bommel heeft zijn vraag herhaald hoe het kabinet aankijkt tegen de andere rol van de Commissie. In het Verdrag van Lissabon heeft

de Europese Raad een andere positie gekregen. Voor ons is de Europese Commissie nog altijd van groot belang en niet alleen vanwege de initiatieven die zij neemt. Zij neemt overigens meer en meer het initiatief, aangespoord door andere organen, in dit geval de Europese Raad. De Europese Commissie blijft voor ons van grote betekenis omdat zij bij uitstek het orgaan is dat de belangen van alle lidstaten kan verdisconteren, zonder rekening te hoeven houden met het gewicht van een lidstaat. Wij hechten aan de Europese Commissie. Zij speelt een grote rol bij het objectiveren van een aantal vraagstukken die anders vraagstukken van politieke machtsverhoudingen zouden zijn. Natuurlijk zal de Commissie meer rekening houden met de Europese Raad, maar een geruststellende gedachte is dat zij ook meer rekening houdt met het Europees Parlement, gegeven de uitgebreidere bevoegdheden van dit parlement.

De heer Van Bommel was teleurgesteld over mijn korte antwoord op de vragen over het externe beleid. Ik deel die teleurstelling, want daar valt enorm veel over te zeggen. Ik hoop zeer dat ik gelegenheid krijg om dat te doen. Wij hebben aangegeven dat wij in de prioritering hechten aan het gewicht dat de Commissie geeft aan het uitbouwen en inrichten van de EDEO. Wij verwachten daar ook het nodige van. Het is evident dat het in een wereld met nieuwe grote opkomende staten van betekenis is dat de EU met één stem kan spreken als dat nodig is. De discussie met China over de renminbi is beter te voeren met het gezag van een gezamenlijk Europa. Dat geldt ook voor de discussie met Rusland over de toevoer van gas. Geen misverstand; dit is een belangrijk onderwerp waar nog veel over te zeggen is. Wij zijn het eens met de prioriteit die de Commissie hieraan geeft. Wij steunen die van harte. Wij zijn blij dat ook de Kamer die prioriteit steunt. De reden daarvan betreft een onderwerp waar wij uitvoerig over zouden kunnen discussiëren. Ik doe dit graag een andere keer.

Mevrouw Albayrak vraagt hoe ik omga met onderwerpen van diverse vakdepartementen die strijdig zijn met het grotere belang. Als ik strijdigheid waarneem, dan ben ik gehouden om aan de bel trekken en deze strijdigheid naar vermogen ongedaan te maken. Ik doe dit om de rode draad van constructief en kritisch overeind te houden. Langs die lijn kunnen wij het beste voor elkaar krijgen wat wij in de EU willen bereiken. De heer Grashoff had nog twee vragen. Eén heb ik over het hoofd gezien omdat ik die aan de heer Ten Broeke had toegeschreven. Ik vroeg mij ook al af hoe het kon dat de heer Ten Broeke die vraag stelde. Mijn excuses. Hoe is het met onze inzet op verduurzaming van de energiesector? Analoog aan het externe beleid kunnen wij ook over dit onderwerp uitvoerig van gedachten wisselen. De ambitie is 80% minder CO₂-uitstoot in 2050. Wij steunen de plannen van de Commissie om te werken aan een transitieprogramma naar een duurzame energiehuishouding, ook met het oog op energiezekerheid. De Commissie komt met twee belangrijke voorstellen. Het ene betreft de routekaart naar een koolstofarme economie. Het andere is de routekaart energie 2050. Zodra die plannen zijn uitgekristalliseerd tot fiches zullen wij graag met de Kamer daarover van gedachten wisselen. Wij zijn voorstander van het volgen van het pad van verduurzaming, niet alleen uit oogpunt van milieu, maar ook omdat dit heel profitabel kan zijn voor de particuliere sector.

De heer Grashoff stelde een meer fundamentele, bijna filosofische vraag over het spanningsveld tussen samen dingen met Europa doen en de scepsis bij het publiek over Europa. Dit spanningsveld is er inderdaad. Een deel van het publiek heeft het vermoeden dat Europa eerder leidt tot bureaucratie dan tot slagvaardigheid. Wij zijn deel van de EU. Voor onze veiligheid en welvaart zijn wij mede afhankelijk van de EU. Daarom zijn wij gehouden om niet alleen de burger uit te leggen wat de EU doet, maar ook om de EU naar vermogen te bevragen om ervoor te zorgen dat er inderdaad slagvaardig en niet bureaucratisch voorstellen worden gedaan

die de toets van de toepasbaarheid kunnen doorstaan. Europa moet simpelweg ook beter zichtbaar voor de burger werken zodat hij de waarde van de EU blijft zien. Zoals ik aan het begin van mijn betoog al heb gezegd, is het een troost dat een meerderheid van de Nederlandse bevolking ervan overtuigd is dat ons economische belang bij de EU ligt.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik vroeg niet naar die sceptische houding van het publiek. Ik deel uw mening dat het op dat punt wel meevalt. Ik ben benieuwd hoe u omgaat met de eurosceptis van uw gedoogpartner.

Staatssecretaris **Knapen**: Wij zijn heel blij met de eurosceptis van sommige fracties. Die houdt ons scherp en dwingt ons te blijven bedenken wat onder een deel van de achterban leeft. Daarmee zijn wij ook gedwongen om de discussie te zoeken. De discussie kan niet genoeg gezocht worden om ervoor te zorgen dat zo veel mogelijk mensen bij de les blijven. Die les is nu eenmaal dat wij voor onze welvaart dienen te functioneren en opereren binnen de ruimte van de EU.

De **voorzitter**: Ik kijk even rond of er nog dringende vragen zijn.

De heer **Schouw** (D66): Ik heb een vriendelijk verzoek aan de staatssecretaris om de reactie op het WRR-rapport een dag of drie voor het debat over de Staat van de Unie naar de Kamer te sturen. Dan kunnen wij het rapport en de reactie van het kabinet daarop bij het debat betrekken.

De heer **Ormel** (CDA): Ik zie de reactie van het kabinet van het rapport van de WRR ook met belangstelling tegemoet. Het is echter aan de Kamer om te bepalen of zij deze reactie in een apart debat wil behandelen of dat zij haar wil toevoegen aan het debat over de Staat van de Unie. Dat laatste wil de fractie van het CDA niet, omdat het daarbij over meer gaat dan over de Europese Unie, namelijk over het gehele buitenlandse beleid.

De **voorzitter**: De staatssecretaris zal hierop reageren. Ik wijs erop dat er een specifieke afweging plaatsvindt binnen de vaste Kamercommissie. Zij gaat zelf over de agendering. De staatssecretaris heeft al gezegd dat de kabinetsreactie op dit rapport ten minste eind februari volgend jaar komt. Mij staat bij dat het debat over de Staat van de Unie eind januari plaatsvindt. Toch leg ik de staatssecretaris de vraag van de heer Schouw voor, overwegende wat de heer Ormel daarop heeft gezegd.

Staatssecretaris **Knapen**: De discussie over de Staat van de Unie is op 27 januari aanstaande. Los van de wijze waarop de commissie om wil gaan met de diverse stukken die tot haar komen, is de kans meer dan groot dat de reactie op dat rapport er dan nog niet is. Ik kan dat dus niet toezeggen.

De **voorzitter**: Dan zijn wij daarmee gekomen aan het eind van dit notaoverleg. Ik dank de staatssecretaris en zijn ambtenaren en ook de leden voor hun inzet en inbreng. Ik dank de mensen op de publieke tribune voor hun belangstelling. Ik dank de bode dat hij rolletjes pepermunt voor ons is gaan halen. Er zijn er over, dus wie nog wil, kan nog een pepermuntje nemen.

Sluiting 20.20 uur.

¹ Samenstelling:

Leden: Van Bommel (SP), ondervoorzitter, Van der Staaij (SGP), Albayrak (PvdA), Verburg (CDA), voorzitter, Ormel (CDA), Ferrier (CDA), Nicolai (VVD), Eijnsink (PvdA), Van Dam (PvdA), De Roon (PVV), Jansen (SP), Ten Broeke (VVD), Ouwehand (PvdD), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Bontes (PVV), Groot (PvdA), Braakhuis (GroenLinks), Nieuwenhuizen (VVD), Schouw (D66), El Fassed (GroenLinks), Hachchi (D66) en Dijkhoff (VVD).

Plv. leden: Irrgang (SP), Dijkgraaf (SGP), Jacobi (PvdA), Haverkamp (CDA), Bruins Slot (CDA), Omtzigt (CDA), Azmani (VVD), Samsom (PvdA), Timmermans (PvdA), Elissen (PVV), Hennis-Plasschaert (VVD), Thieme (PvdD), Voordewind (ChristenUnie), Driessen (PVV), Dijkers (PvdA), Dezentjé Hamming-Bluemink (VVD), Van Veldhoven (D66), Van Tongeren (GroenLinks), Pechtold (D66), Huizing (VVD) en Kortenoeven (PVV).

² Samenstelling:

Leden: Van Bommel (SP), Van der Staaij (SGP), Albayrak (PvdA), voorzitter, Timmermans (PvdA), Ormel (CDA), Ferrier (CDA), Nicolai (VVD), Haverkamp (CDA), Eijnsink (PvdA), Irrgang (SP), De Roon (PVV), Voordewind (ChristenUnie), Pechtold (D66), ondervoorzitter, Ten Broeke (VVD), Thieme (PvdD), Kortenoeven (PVV), Bosman (VVD), Dijkers (PvdA), El Fassed (GroenLinks), Hachchi (D66), Dijkhoff (VVD) en Driessen (PVV).

Plv. leden: Van Raak (SP), Dijkgraaf (SGP), Recourt (PvdA), Samsom (PvdA), Bruins Slot (CDA), Çörüz (CDA), Mulder (VVD), Knops (CDA), Arib (PvdA), Van Dijk (SP), De Mos (PVV), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Schouw (D66), Hennis-Plasschaert (VVD), Ouwehand (PvdD), Wilders (PVV), Leegte (VVD), Heijnen (PvdA), Braakhuis (GroenLinks), Van Veldhoven (D66), Taverne (VVD), Bontes (PVV) en Halsema (GroenLinks).

³ Samenstelling:

Leden: Dijksma (PvdA), voorzitter, Van Beek (VVD), Van der Staaij (SGP), Koopmans (CDA), Van Bochove (CDA), Aptroot (VVD), ondervoorzitter, Smilde (CDA), Irrgang (SP), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Brinkman (PVV), Van Raak (SP), Thieme (PvdD), Dibi (GroenLinks), Heijnen (PvdA), Elissen (PVV), Monasch (PvdA), Schouw (D66), Marcouch (PvdA), De Boer (VVD), Hennis-Plasschaert (VVD), Lucassen (PVV), Verhoeven (D66) en Grashoff (GroenLinks).

Plv. leden: Van Dam (PvdA), Van der Burg (VVD), Dijkgraaf (SGP), Sterk (CDA), Bruins Slot (CDA), Van der Steur (VVD), Knops (CDA), Karabulut (SP), Rouvoet (ChristenUnie), Van Klaveren (PVV), Jansen (SP), Ouwehand (PvdD), Van Gent (GroenLinks), Kuiken (PvdA), Fritsma (PVV), Vermeij (PvdA), Pechtold (D66), Wolbert (PvdA), Van Nieuwenhuizen (VVD), Taverne (VVD), Bontes (PVV), Hachchi (D66) en Voortman (GroenLinks).

⁴ Samenstelling:

Leden: Van Beek (VVD), Van Gent (GroenLinks), Van Bommel (SP), Halsema (GroenLinks), Van der Staaij (SGP), Timmermans (PvdA), Koopmans (CDA), Van Bochove (CDA), Van Dam (PvdA), Smilde (CDA), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Van der Burg (VVD), voorzitter, Brinkman (PVV), Pechtold (D66), Van Raak (SP), Thieme (PvdD), Heijnen (PvdA), Bontes (PVV), Bosman (VVD), Recourt (PvdA), ondervoorzitter, Schaart (VVD), Lucassen (PVV) en Hachchi (D66).

Plv. leden: Nicolai (VVD), De Wit (SP), Dibi (GroenLinks), Dijkgraaf (SGP), Spekman (PvdA), Sterk (CDA), Van Toerenburg (CDA), Wolbert (PvdA), Knops (CDA), Voordewind (ChristenUnie), Ziengs (VVD), Helder (PVV), Schouw (D66), Irrgang (SP), Ouwehand (PvdA), Kuiken (PvdA), Kortenoeven (PVV), Neppéus (VVD), Dijksma (PvdA), Dijkhoff (VVD), Elissen (PVV) en Berndsén (D66).

⁵ Samenstelling:

Leden: Van Beek (VVD), voorzitter, Van Bommel (SP), Van der Staaij (SGP), Timmermans (PvdA), Eijnsink (PvdA), Van Miltenburg (VVD), Knops (CDA),

Jacobi (PvdA), Brinkman (PVV), Ten Broeke (VVD), Jasper van Dijk (SP), Thieme (PvdD), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), De Rouwe (CDA), ondervoorzitter, Berndsen (D66), Kortenoeven (PVV), Monasch (PvdA), Bosman (VVD), El Fassed (GroenLinks), Hernandez (PVV), Bruins Slot (CDA), Hachchi (D66) en Grashoff (GroenLinks). Plv. leden: Taverne (VVD), Van Raak (SP), Dijkgraaf (SGP), Smeets (PvdA), Wolbert (PvdA), Dijkhoff (VVD), Ferrier (CDA), Samsom (PvdA), Helder (ChristenUnie), Ormel (CDA), Schouw (D66), Bontes (PVV), Heijnen (PvdA), Mulder (VVD), Halsema (GroenLinks), De Roon (PVV), Haverkamp (CDA), Pechtold (D66) en Braakhuis (GroenLinks).

⁶ Samenstelling:Leden: Dijkma (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), Verburg (CDA), Koopmans (CDA), Van der Ham (D66), voorzitter, Smeets (PvdA), Samsom (PvdA), Jansen (SP), ondervoorzitter, Jacobi (PvdA), Koppejan (CDA), Graus (PVV), Thieme (PvdD), Gesthuizen (SP), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Van Tongeren (GroenLinks), Ziengs (VVD), Braakhuis (GroenLinks), Gerbrands (PVV), Lodders (VVD), Van Vliet (PVV), Dijkgraaf (SGP), Schaart (VVD) en Verhoeven (D66). Plv. leden: Jadnanansing (PvdA), Elias (VVD), Ormel (CDA), Blanksma-van der Heuvel (PvdA), Koolmees (D66), Van der Veen (PvdA), Klijsma (PvdA), Irrgang (SP), Groot (PvdA), Bijleveld-Schouten (CDA), Tony van Dijck (PVV), Ouwehand (PvdD), Van Gerven (SP), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Klaver (GroenLinks), Leegte (VVD), Grashoff (GroenLinks), De Mos (PVV), Taverne (VVD), Van Bommel (PVV), Van der Staaij (SGP), Houwers (VVD) en Van Veldhoven (D66).

⁷ Samenstelling:

Leden: Bijleveld-Schouten (CDA), Slob (ChristenUnie), Dezentjé Hamming-Bluemink (VVD), voorzitter, Omtzigt (CDA), Irrgang (SP), Neppéus (VVD), Blanksma-van den Heuvel (CDA), Tony van Dijck (PVV), Spekman (PvdA), Thieme (PvdD), Heijnen (PvdA), ondervoorzitter, Bashir (SP), Sap (GroenLinks), Harbers (VVD), Plasterk (PvdA), Groot (PvdA), Van Bommel (PVV), Braakhuis (GroenLinks), Van Vliet (PVV), Dijkgraaf (SGP), Verhoeven (D66), Koolmees (D66) en Huizing (VVD).

Plv. leden: Hijum (VVD), Rouvoet (ChristenUnie), Ten Broeke (VVD), Knops (CDA), Gesthuizen (SP), Leegte (VVD), Haverkamp (CDA), Graus (PVV), Bouwmeester (PvdA), Ouwehand (PvdD), Van der Veen (PvdA), Karabulut (SP), Halsema (GroenLinks), Schaart (VVD), Vermeij (PvdA), Smeets (PvdA), Beertema (PVV), Van Gent (GroenLinks), De Jong (PVV), Van der Staaij (SGP), Koşer Kaya (D66), Pechtold (D66) en Ziengs (VVD).

⁸ Samenstelling:

Leden: Van der Staaij (SGP), Arib (PvdA), voorzitter, Dijsselbloem (PvdA), Van der Burg (VVD), Voordewind (ChristenUnie), Leijten (SP), Dibi (GroenLinks), Heijnen (PvdA), Van Toorenburg (CDA), ondervoorzitter, Uitslag (CDA), De Mos (PVV), Berndsen (D66), Dijkstra (D66), Dille (PVV), Jadnanansing (PvdA), Gerbrands (PVV), Van der Steur (VVD), Venrooy-van Ark (VVD), Bruins-Slot (CDA), Voortman (GroenLinks) en Kooiman (SP), Straus (VVD).

Plv. leden: Dijkgraaf (SGP), Bouwmeester (PvdA), Hamer (PvdA), Bosman (VVD), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Karabulut (SP), Wolbert (PvdA), Bosma (PVV), Van der Ham (D66), Koşer Kaya (D66), Agema (PVV), Eijssink (PvdA), Beertema (PVV), Dezentjé-Hamming-Bluemink (VVD), Lucas (VVD), Klaver (GroenLinks), Smits (SP) en Elias (VVD).

⁹ Samenstelling:

Leden: Bijleveld-Schouten (CDA), Van der Ham (D66), Van Bochove (CDA), voorzitter, Van Miltenburg (VVD), Bosma (PVV), Voordewind (ChristenUnie), Jasper van Dijk (SP), Ouwehand (PvdD), Wolbert (PvdA), ondervoorzitter, Biskop (CDA), Smits (SP), Elias (VVD), Beertema (PVV), Dijkstra (D66), Braakhuis (GroenLinks), Jadnanansing (PvdA), Van Dekken (PvdA), Dijkgraaf (SGP), Çelik (PvdA), Lucas (VVD), Van Klaveren (PVV),

Klaver (GroenLinks) en De Liefde (VVD).Plv. leden: Koşer Kaya (D66), Ferrier (CDA), De Boer (VVD) Dille (PVV), Rouvoet (ChristenUnie), Kooiman (SP), Thieme (PvdD), Van Dam (PvdA), Van Toorenborg (CDA), De Wit (SP), Hennis-Plasschaert (VVD), De Mos (PVV), Pechtold (D66), Van Gent (GroenLinks), Dijsselbloem (PvdA), Klijnsma (PvdA), Van der Staaij (SGP), Hamer (PvdA), Harbers (VVD), Gerbrands (PVV) en Lodders (VVD).

¹⁰ Samenstelling:Leden: Bijleveld-Schouten (CDA), Slob (ChristenUnie), Omtzigt (CDA), Van der Veen (PvdA), Neppérus (VVD), Van Gerven (SP), voorzitter, Blanksma-van den Heuvel (CDA), Tony van Dijk (PVV), Ouwehand (PvdD), Ten Broeke (VVD), ondervoorzitter, Ouwehand (PvdA), Heijnen (PvdA), Bashir (SP), Sap (GroenLinks), Harbers (VVD), Plasterk (PvdA), Groot (PvdA), Braakhuis (GroenLinks), Van Vliet (PVV), Mulder (VVD), Dijkgraaf (SGP), Verhoeven (D66), Koolmees (D66) en Van den Besselaar (PVV).Plv. leden: Van Hijum (CDA), Rouvoet (ChristenUnie), Knops (CDA), Vermeij (PvdA), Ziengs (VVD), Gesthuizen (SP), Haverkamp (CDA), Gerbrands (PVV), Van Beek (VVD), Thieme (PvdD), Monasch (PvdA), Irrgang (SP), Hamer (PvdA), Kuiken (PvdA), Van Gent (GroenLinks), Beertema (PVV), De Boer (VVD), Van der Staaij (SGP), Pechtold (D66), Koşer Kaya (D66) en Graus (PVV).

¹¹ Samenstelling:

Leden: Van Gent (GroenLinks), voorzitter, Hamer (PvdA), Van der Ham (D66), Sterk (CDA), Smeets (PvdA), Dezentjé Hamming-Bluemink (VVD), Van Hijum (CDA), Omtzigt (CDA), Koşer Kaya (D66), Ulenbelt (SP), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Tony van Dijk (PVV), ondervoorzitter, Spekman (PvdA), Vermeij (PvdA), Karabulut (SP), Ouwehand (PvdD), Dijkgraaf (SGP), Azmani (VVD), De Jong (PVV), Klaver (GroenLinks), Huizing (VVD), Straus (VVD) en Van den Besselaar (PVV).

Plv. leden: Voortman (GroenLinks), Heijnen (PvdA), Pechtold (D66), Uitslag (CDA), Klijnsma (PvdA), Neppérus (VVD), Biskop (CDA), Smilde (CDA), Dijkstra (D66), Kooiman (SP), Slob (ChristenUnie), Bontes (PVV), Fritsma (PVV), Çelik (PvdA), Dijsselbloem (PvdA), Gesthuizen (SP), Thieme (PvdD), Van der Staaij (SGP), Aptroot (VVD), Van Klaveren (PVV), Sap (GroenLinks), Houwers (VVD), Harbers (VVD) en De Mos (PVV).

¹² Samenstelling:

Leden: Van der Staaij (SGP), Smeets (PvdA) voorzitter, Smilde (CDA), Koşer Kaya (D66), Van der Veen (PvdA), Van Gerven (SP), Van der Burg (VVD), Ouwehand (PvdA), Agema (PVV), Leijten (SP), Bouwmeester (PvdA), Wolbert (PvdA), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Uitslag (CDA), Elias (VVD), ondervoorzitter, Dijkstra (D66), Dille (PVV), Gerbrands (PVV), Mulder (VVD), Venrooy-van Ark (VVD), Bruins Slot (CDA), Voortman (GroenLinks) en Klaver (GroenLinks).

Plv. leden: Dijkgraaf (SGP), Van Dekken (PvdA), Omtzigt (CDA), Berndsen (D66), Klijnsma (PvdA), Ulenbelt (SP), De Liefde (VVD), Thieme (PvdD), De Mos (PVV), Kooiman (SP), Arib (PvdA), Vermeij (PvdA), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Van Toorenborg (CDA), Lodders (VVD), Van der Ham (D66), Beertema (PVV), Bosma (PVV), Straus (VVD), Van Miltenburg (VVD), Ormel (CDA), Sap (GroenLinks) en Halsema (GroenLinks).

¹³ Samenstelling:

Leden: Van der Staaij (PvdA), Dijsselbloem (PvdA), Sterk (CDA), Van Bochove (CDA), Aptroot (VVD), Van Dam (PvdA), Knops (CDA), Brinkman (PVV). voorzitter, Voordewind (ChristenUnie), Spekman (PvdA), Thieme (PvdD), Fritsma (PVV), Karabulut (SP), Gesthuizen (SP), Dibi (GroenLinks), Kuiken (PvdA), ondervoorzitter, Berndsen (D66), Van Nieuwenhuizen (VVD), Schouw (D66), Van der Steur (VVD), Van Klaveren (PVV) en Taverne (VVD).

Plv. leden: Dijkgraaf (SGP), Arib (PvdA), Çörüz (CDA), Omtzigt (CDA), De Liefde (VVD), Çelik (PvdA), Smilde (CDA), Elissen (PVV), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Van Dekken (PvdA), Ouwehand (PvdD), Bontes (PVV), De Wit (SP), Kooiman (SP), Sap (GroenLinks), Jadnanansing (PvdA), Hachchi (D66), Azmani (VVD), Pechtold (D66), Venrooy-van Ark (VVD), Kortens-

hoeven (PVV) en Schaart (VVD).

¹⁴ Samenstelling:Leden: Dijksma (PvdA), Van Gent (GroenLinks), Snijder-Hazelhoff (VVD), voorzitter, Slob (ChristenUnie), Haverkamp (CDA), Aptroot (VVD), Samsom (PvdA), Jansen (SP), Koppejan (CDA), Graus (PVV), Ouwehand (PvdD), De Rouwe (CDA), Bashir (SP), De Mos (PVV), Van Tongeren (GroenLinks), Monasch (PvdA), Van Dekken (PvdA), Dijkgraaf (SGP), Van Veldhoven (D66), Koolmees (D66), ondervoorzitter, De Jong (PVV), Huizing (VVD) en Leegte (VVD).Plv. leden: Groot (PvdA), Braakhuis (GroenLinks), Houwers (VVD), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Koopmans (CDA), Lucas (VVD), Smeets (PvdA), Van Gerven (SP), Van Hijum (CDA), Bontes (PVV), Thieme (PvdD), Van Bochove (CDA), Karabulut (SP), Agema (PVV), El Fassed (GroenLinks), Plasterk (PvdA), Jacobi (PvdA), Van der Staaij (SGP), Van der Ham (D66), Verhoeven (D66), Van Bommel (PVV), De Boer (VVD) en Lodders (VVD).

¹⁵ Samenstelling:Leden: Rouvoet (ChristenUnie), Van der Staaij (SGP), Arib (PvdA), Çörüz (CDA), Koopmans (CDA), De Roon (PVV), voorzitter, Brinkman (PVV), Vermeij (PvdA), ondervoorzitter, Van Raak (SP), Thieme (PvdD), Gesthuizen (SP), Dibi (GroenLinks), Van Toorenborg (CDA), Berndsen (D66), Van Nieuwenhuizen (VVD), Schouw (D66), Marcouch (PvdA), Van der Steur (VVD), Recourt (PvdA), Hennis-Plasschaert (VVD), Helder (PVV) en Taverne (VVD).

Plv. leden: Slob (ChristenUnie), Dijkgraaf (SGP), Bouwmeester (PvdA), Van Bochove (CDA), Sterk (CDA), Dille (PVV), Elissen (PVV), Smeets (PvdA), Kooiman (SP), Ouwehand (PvdD), Karabulut (SP), Smilde (CDA), Pechtold (D66), Van der Burg (VVD), Hachchi (D66), Spekman (PvdA), De Liefde (VVD), Dijsselbloem (PvdA), Azmani (VVD), Bontes (PVV), Dijkhoff (VVD) en Voortman (GroenLinks).